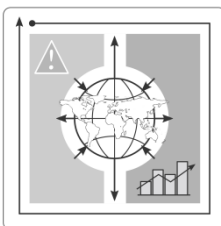

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«Παγκόσμιες Προκλήσεις και Συστήματα Αναλύσεων»

ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΙΝΔΥΝΩΝ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΠΡΙΝ & ΜΕΤΑ ΤΗ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΕΝΩΠΟΙΗΣΗ

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία Ειδίκευσης
«Διοικητική της διακινδύνευσης στην παγκόσμια πολιτική»

Χαράλαμπος Μ. Τζαννής

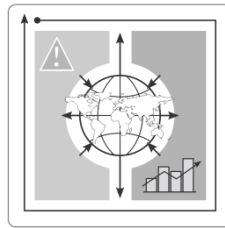
Τριμελής επιτροπή:
Ν. Σ. Κουτσούκης, Αναπληρωτής Καθηγητής (ε)
Ε. Φακιολάς, Επίκουρος Καθηγητής
Α. Κάργας, Διδάκτωρ
(ε) – Επιβλέπων

Τελική έκδοση

Κόρινθος, 2020

UNIVERSITY OF THE PELOPONNESE
SCHOOL OF SOCIAL & POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF POLITICAL SCIENCE & INTERNATIONAL RELATIONS

MASTER'S PROGRAMME IN
"GLOBAL RISKS AND ANALYTICS"

PRE & POST IMPLEMENTATION RISK ANALYSIS OF EUROPEAN MONETARY UNION

*Master's dissertation specializing in
"Risk Management in global politics"*

Charalampos M. Tzannis

Committee:
N.S. Koutsoukis, Associate Professor(s)
E. Fakiolas, Assistant Professor
A. Kargas, PhD
(s) – Supervisor

Final version

Corinth, Greece, 2020

Φύλλο αξιολόγησης

Η διπλωματική εργασία με τίτλο «Ευρωπαϊκή Νομισματική Ένωση:Αποτίμηση-Κίνδυνοι-Προόπτικες» του Χαράλαμπου Μ. Τζαννή αξιολογήθηκε από την τριμελή επιτροπή, τόσο ως προς την ποιότητα του κειμένου, όσο και ως προς την ποιότητα της προφορικής παρουσίασης και υπεράσπισης της διπλωματικής εργασίας ενώπιον ακροατηρίου.

Η διαδικασία αξιολόγησης της διπλωματικής εργασίας ολοκληρώθηκε την.....με γενική επίδοση:
.....

Καλώς

Λίαν Καλώς

Άριστα

Τα μέλη της τριμελούς επιτροπής

Ν. Σ. Κουτσούκης, Αναπληρωτής Καθηγητής

Ε. Φακιολάς, Επίκουρος Καθηγητής (ε)

Α. Κάργας, Διδάκτωρ Οικονομικών

Abstract

In this essay we try to examine what were the prospects of an EMU before its commencement and what were the risks that it had to face. What happened during the implementation phase and what were the problems and risks faced after 20 years of EMU implementation and what are the prospects and challenges- risks that EMU has to deal with in the future. We examine the literature in three periods. The first one between the years 1990-1999. This is the period from the Maastricht Treaty endorsement to the euro currency launching which signals the commencement of the EMU. We are going to highlight the potential challenges and risks that the whole venture had to face and if this was viable enough to succeed. The second period, 2000-2016, we call it implementation period and our goal is to record what were the problems that came up on the process and what solutions had been proposed. In the last period 2017-2019, when 20 years of Eurozone have been completed, we are researching the literature from a post-mortem and prospect perspective. More precisely we examine what went wrong during these 20 years, were the measures taken to deal with problems, effective enough? What needs to be done from now on in order to ensure the optimal implementation of the EMU?

Περίληψη

Η παρούσα εργασία εξετάζει το εγχείρημα της Ευρωπαϊκής Νομισματικής Ένωσης από πλευράς διαχείρισης κινδύνων καθώς και των μελλοντικών του προοπτικών που αυτοί και η αντιμετώπιση τους συνεπάγεται . Παρακολουθούμε τη προασπάθεια της Ευρωπαϊκής Νομισματικής από την αρχή μέχρι τα πιο πρόσφατα διαθέσιμα στοιχεία. Συγκεκριμένα εξετάζουμε τη προασπάθεια από την υπογραφή της Συνθήκης του Μάαστριχτ , τη περίοδο έναρξης και εφαρμογής από το 2000 έως το 2016 καθώς και τη μετέπειτα περίοδο έως και σήμερα η οποία ενσωματώνει τις εμπειρίες και τα συμπεράσματα που προέκυψαν από τις κρίσεις του εγχειρήματος κατά τη δεκαετία 2010-2020. Χωρίζουμε την ιστορική περίοδο προετοιμασίας και εφαρμογής σε 3 υποπεριόδους όπου σε κάθε μια προσπαθούμε να εντοπίσουμε τους κινδύνους οι οποίοι ανέκυψαν καθώς και τις δράσεις οι οποίες προτάθηκαν , πόσες από αυτές εφαρμόστηκαν και τι αποτελέσματα είχαν. Με βάση αυτή την ανάλυση προχωρούμε στα συμπεράσματα μας. Συνολικά η ΕΝΕ αντιμετώπισε πληθώρα κινδύνων και κρίσεων ιδίως μετά το 2010 οι οποίοι δεν αντιμετωπίστηκαν αποτελεσματικά με συνέπεια να πολλοί να εξακολουθούν να υφίστανται υπονομεύοντας σημαντικά τις όποιες προοπτικές της Ευρωπαϊκής Νομισματικής Ένωσης.

Περιεχόμενα

Abstract.....	IV
Περίληψη	V
Περιεχόμενα.....	VI
Κατάλογος Πινάκων	VII
1. Εισαγωγή.....	1
2. Περίοδος 1. 1990-1999 Προετοιμάζοντας Την ΕΝΕ	3
3. Περίοδος 2. 2000-2016 Στάδιο Εφαρμογής.....	7
4. Περίοδος 3: 2017-2019 Μετά Τη Κρίση.....	11
<u>5. Σύνοψη -Συμπεράσματα από τις 3 περιόδους.....</u>	<u>17</u>
<u>5α. Συνολική Αποτίμηση και Προοπτικές της ΕΝΕ με βάση τα πλέον πρόσφατα δεδομένα (2018-2020).....</u>	<u>19</u>
6. Συμπεράσματα	30
7. Κατάλογος Πηγών.....	32

Κατάλογος Πινάκων

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΔΡΑΣΕΙΣ ΠΡΙΝ ΤΗ ΣΥΓΚΙΛΙΣΗ 1990-1999.....	5
ΠΙΝΑΚΑΣ 2: ΚΙΝΔΥΝΟΙ-ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ-ΔΡΑΣΕΙΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ 2000-2016	10
ΠΙΝΑΚΑΣ 3: ΚΙΝΔΥΝΟΙ-ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ-ΔΡΑΣΕΙΣ ΜΕΤΑ ΤΗ ΚΡΙΣΗ 2017-2019	16
ΠΙΝΑΚΑΣ 4:ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΕΝΕ ΜΕΤΑ ΑΠΟ 20 ΕΤΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ	35
ΠΙΝΑΚΑΣ 5: ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΚΙΝΔΥΝΩΝ	24
ΠΙΝΑΚΑΣ 6: ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΔΡΑΣΕΩΝ	25
ΠΙΝΑΚΑΣ 7:ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΚΙΝΔΥΝΩΝ.....	27
ΠΙΝΑΚΑΣ 8: ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΚΙΝΔΥΝΩΝ.....	27
ΠΙΝΑΚΑΣ 9:ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ.....	28
ΠΙΝΑΚΑΣ 10: ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΚΙΝΔΥΝΩΝ ΑΠΟ ΤΗ ΜΗ ΛΗΨΗ ΜΕΤΡΩΝ.....	28

1. Εισαγωγή

Το 1992 η υπογραφή της Συνθήκης του Μάαστριχτ άνοιξε το δρόμο για την Ευρωπαϊκή Νομισματική Ένωση και την πολιτική σύγκλιση μεταξύ των Κρατών Μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σύμφωνα με τη συνθήκη αυτή τα υποψήφια κράτη μέλη έπρεπε να πληρούν τα παρακάτω κριτήρια για να πάρουν το καθεστώς του πλήρους μέλους

1. Ο δείκτης πληθωρισμού να μην υπερβαίνει παραπάνω από 1,5% το μέσο ποσοστό πληθωρισμού των 3 κρατών με το χαμηλότερο ποσοστό
2. Τα επιτόκια βάσης δανεισμού και χορηγήσεων να μην υπερβαίνουν παραπάνω από 2% το μέσο ποσοστό των 3 κρατών με το χαμηλότερο ποσοστό.
3. Το ποσοστό χρέους ως προς το ΑΕΠ να μην ξεπερνά το 60%
4. Το Δημοσιονομικό Έλλειμμα ως προς το ΑΕΠ να μην ξεπερνά το 3%.

Το 1999 έγινε η αρχή του κοινού νομίσματος και της Ευρωπαϊκής Νομισματικής Ένωσης (ΕΝΕ). Η ΕΝΕ βασίζεται σε μια θεωρία του Καθηγητή Mundell αναφορικά με τη βέλτιστη νομισματική περιοχή η οποία αναπτύχθηκε το 1961. Σύμφωνα με τη θεωρία αυτή τα κράτη τα οποία συμμετέχουν στη βέλτιστη νομισματική περιοχή θα πρέπει να παρουσιάζουν αυξημένη κινητικότητα εργατικού δυναμικού, κινητικότητα κεφαλαίου, ευλυγισία τιμών-μισθών, κοινό σύστημα διαχείρισης νομισματικών κινδύνων και ομοειδείς οικονομικούς κύκλους.

Στη παρούσα έκθεση προσπαθούμε να εξετάσουμε ποιές ήταν οι προοπτικές της ΕΝΕ πριν την εκκίνηση της καθώς και ποιοί ήταν οι πιθανοί κίνδυνοι που θα έπρεπε να αντιμετωπίσει. Επιπλέον εξετάζουμε τι ακριβώς συνέβη κατά τη διάρκεια της εφαρμογής του εγχειρήματος καθώς και με το ποία ακριβώς προβλήματα και κίνδυνοι ανέκυψαν μετά από 20 έτη εφαρμογής και τέλος τι δυσκολίες αναμένεται να αντιμετωπίσει στο μέλλον και ποιές οι μελλοντικές προοπτικές του. Εξετάζουμε το εγχείρημα της Ευρωπαϊκής Νομισματικής Ένωσης σε 3 περιόδους . Η πρώτη περίοδος ορίζεται μεταξύ των ετών 1990-1999. Η περίοδος αυτή αναφέρεται στο διάστημα μεταξύ της υπογραφής της Συνθήκης του Μάαστριχτ και της έναρξης χρήσης του ευρώ το οποίο αποτελεί την απαρχή της εφαρμογής της ΕΝΕ. Θα καταδείξουμε τις πιθανές προκλήσεις που είχε να αντιμετωπίσει το όλο εγχείρημα και αν υπήρχαν οι προϋποθέσεις επιτυχίας. Η δεύτερη αναφέρεται μεταξύ των ετών 2000-2016, την οποία καλούμε περίοδο εφαρμογής , και σκοπός μας είναι να καταγράψουμε τα προβλήματα που ανέκυψαν και ποιές λύσεις προτάθηκαν. Η τρίτη περίοδος αναφέρεται στα έτη 2017-2019 με τα οποία συμπληρώνονται 20 έτη εφαρμογής. Στη περίοδο αυτή εξετάζουμε τη βιβλιογραφία αναφορικά με τη κριτική και αυτοκριτική του εγχειρήματος ενώ παρακολουθούμε και τη συζήτηση για τις μελλοντικές του προοπτικές. Συγκεκριμένα εξετάζουμε τι ακριβώς πήγε στραβά κατά τη διάρκεια αυτών των 20 ετών εφαρμογής , τι μέτρα λήφθηκαν για την αντιμετώπιση των προβλημάτων και αν αυτά υπήρξαν αποτελεσματικά. Επιπλέον τι χρειάζεται να γίνει από εδώ και στο εξής προκειμένου να εξασφαλισθεί η βέλτιστη εφαρμογή της ΕΝΕ.

Τέλος εξετάζουμε και την πλέον πρόσφατη αρθρογραφία μετά-αξιολόγησης, ανάλυσης και προοπτικών της ΕΝΕ η οποία ανέκυψε κυρίως στα τέλη του 2019 και εντός του 2020.

Με βάση λοιπόν τα δεδομένα που προκύπτουν από την μελέτη της αρθρογραφίας κατά τις 3 περιόδους καθώς και αυτά από τη πιο πρόσφατη αρθρογραφία (2019-2020) αναφορικά με τη αξιολόγηση της ΕΝΕ προβήκαμε στην ανάλυση τους και συγκεκριμένα στη κατασκευή ισοζυγίου όπου στο αριστερό μέρος (+) παραθέτουμε τα μέτρα-προτάσεις που υιοθετήθηκαν καθώς και τους κινδύνους που αντιμετωπίστηκαν. Στο δεξιό μέρος του ισοζυγίου (-) παραθέτουμε τους κινδύνους που εξακολουθούν να υφίστανται καθώς και τις προτάσεις-μέτρα για την αντιμετώπιση των προκλήσεων της ΕΝΕ που δεν υιοθετήθηκαν, όπως αυτές αποτυπώνονται στην βιβλιογραφία. Με βάση το συγκεκριμένο ισοζύγιο καταρτίζουμε μια μήτρα-πίνακα αξιολόγησης των κινδύνων ως προς το ενδεχόμενο να επισυμβούν και τον αντίκτυπο που θα έχουν στην ΕΝΕ. Μια δεύτερη μήτρα-πίνακα αφορά τις προτάσεις των αναλυτών ως προς το ενδεχόμενο να μην υιοθετηθούν και τον αντίκτυπο που θα έχει η αγνόηση τους στην ΕΝΕ. Τα αποτελέσματα μας αποτελούν σοβαρές ενδείξεις ότι το εγχείρημα της ΕΝΕ βρίσκεται σε κρίσιμη κατάσταση και ότι οι προοπτικές του είναι αμφίβολες.

Συγκεκριμένα τα αποτελέσματα που εξάγονται από τις μήτρες κινδύνων και προτάσεων δείχνουν ότι το 40% των κινδύνων που εντοπίστηκαν από τη βιβλιογραφία βρίσκονται στη κόκκινη ζώνη, κάτι το οποίο σημαίνει ότι υπάρχουν σημαντικές πιθανότητες να συμβούν ενώ παράλληλα οι συνέπειες τους θα είναι πάρα πολύ σοβαρές και επικινδυνες ως προς τη διαχείριση τους. Όσον αφορά τις προτάσεις που κατατέθηκαν και αγνοήθηκαν το 20% βρίσκεται στη κόκκινη ζώνη το οποίο σημαίνει ότι η αγνόηση τους μπορεί να επιφέρει σοβαρούς κινδύνους στο εγχείρημα της ΕΝΕ. Τέλος αξίζει να αναφέρουμε ότι όπως προέκυψε από την έρευνα μας, το 25% των κινδύνων εξακολουθεί να υφίσταται ήδη από την προεφαρμοστική περίοδο και δεν έχει αντιμετωπιστεί ακόμη εδώ και 30 έτη, ενώ συνολικά μόλις 4 από τους 19 κινδύνους που εντοπίστηκαν από τη βιβλιογραφία, ήτοι ποσοστό μόλις 21% έχει αντιμετωπιστεί κατά τη περίοδο εφαρμογής και λειτουργίας της ΕΝΕ.

2. Περίοδος 1. 1990-1999 Προετοιμάζοντας Την ΕΝΕ

Η αρθρογραφία της περιόδου καταγράφει τις ανησυχίες των αναλυτών αναφορικά με τις πιθανότητες επιτυχίας του εγχειρήματος και τους πιθανούς κινδύνους που θα ανακύψουν.

Ήδη από το 1990 ο Mathes (1990) στο περιοδικό *Intereconomics* υποστηρίζει ότι δεν υφίσταται φυσική ηγεσία για την επιτυχία του εγχειρήματος και ότι η Γερμανία η οποία φάνταζει ως ο ηγέτης αυτής της προσπάθειας ενδιαφέρεται πρωτίστως για τη σταθερότητα των τιμών. Καταλήγει ότι η έλλειψη φυσικής ηγεσίας καθιστά την όλη προσπάθεια ασταθή.

Λίγο αργότερα το 1992 ο C.Bean (1992) σε άρθρο του στο *The Journal of Economic Perspectives* υποστήριξε ότι η ενσωμάτωση διαφορετικών οικονομιών από πλευράς μεγέθους, δυναμικής, οικονομικής διάρθρωσης σε ένα νόμισμα δημιουργεί αμφιβολίες για την επιτυχία της ΕΝΕ και σε κάθε περίπτωση θα χρειαστεί συντονισμένη λήψη αποφάσεων.

Σε μια πολύ ενδιαφέρουσα μελέτη για λογαριασμό του Αμερικανικού Εθνικού Γραφείου Οικονομικής Ανάπτυξης που δημοσιεύτηκε το 1992 οι επιστήμονες Bayoumi & Eichengreen συνέκριναν την έκθεση σε κινδύνους μεταξύ Ευρωπαϊκών χωρών οι οποίες θα διαμόρφωναν αργότερα την ΕΝΕ και πολιτειών των ΗΠΑ. Κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι η έκθεση σε κινδύνους στην Ευρώπη είναι αρκετά πιο ιδιοσυγκρασιακή σε σχέση με τις ΗΠΑ και κατά συνέπεια η Ευρώπη θα δυσκολεύοταν να διαμορφώσει μια Νομισματική Ένωση.

Από την άλλη πλευρά ο Robert Raymond σχολιάζοντας το 1995 το εγχείρημα της Ευρωπαϊκής Νομισματικής Ένωσης στο *The Geneva Papers on Risk & Insurance*, υποστηρίζει ότι η τυποποίηση βιομηχανικών μεθόδων αύξηση του διακρατικού εμπορίου και η εναρμόνιση των Εθνικών Νομοθεσιών αποτελούν μονόδρομο και κατά συνέπεια θα πρέπει να συγκεντρωθούν σε ένα νόμισμα υπό μία πολυεθνική ένωση. Ο μόνος κίνδυνος μοιάζει να είναι εξωγενείς μη ελεγχόμενοι παράγοντες που οδηγούν σε κρίσεις.

Την ίδια περίοδο ο Melitz J,(1995) θεωρεί ότι προβλήματα θα ανακύψουν από το γεγονός ότι στα πλαίσια μιας νομισματικής ένωσης μεταξύ κρατών, ζητήματα που δεν έχουν να κάνουν με αμιγώς νομισματικά θέματα, θα ζυγίσουν σημαντικά στη λήψη αποφάσεων. Επιπλέον παρατηρεί ότι η δεύτερη ομάδα κρατών η οποία έγινε δεκτή στη τότε Ευρωπαϊκή Κοινότητα δεν αποτελεί τη βέλτιστη επιλογή για τη διαμόρφωση μιας νομισματικής ένωσης.

Οι Radzio & Plath (1995), εξέφραζαν την ανησυχία τους αναφορικά με το γεγονός ότι ενώ η Συνθήκη του Μάαστριχτ προέβλεπε Νομισματική ένωση με κοινό νόμισμα δεν περιείχε κάποια «πορεία» η οδηγίες ως προς το πως θα επιτευχθεί ο στόχος αυτός. Επίσης δεν είχε συμφωνηθεί κάποια διαδικασία συγκρότησης παρά τις εκτενείς διαπραγματεύσεις. Επιπλέον δεν είχαν συμφωνηθεί ποιες θα ήταν τα στάδια που πρέπει να ολοκληρώσει το κράτος μέλος μέχρι την τελική ένταξη. Ακόμη αν και τα κριτήρια ένταξης αποτυπώνονται σαφώς στη Συνθήκη, μόνο η

Γερμανία και το Λουξεμβούργο φαινόταν να τα πληρούν μέχρι τότε.

Ο Hefeker, (1995), υποστηρίζει ότι μόνο η από-εθνικοποίηση των νομισμάτων θα αποτρέψει τις Κυβερνήσεις από τη χειραγώγηση των συναλλαγματικών ισοτιμιών. Το κοινό εμπόριο μεταξύ των κρατών αυτών και η υψηλή κεφαλαιακή κινητικότητα απαιτεί, θα λέγαμε, τη δημιουργία μιας Νομισματικής Ένωσης η οποία όμως με τη σειρά της χρειάζεται να εποπτεύεται από μια νομισματική αρχή ανεξάρτητη από τα κράτη μέλη.

Ο Salvatore (1996), εξετάζοντας την οικονομική κρίση της περιόδου 1992-1993 παραδέχεται τα οφέλη μιας Νομισματικής Ένωσης. Επισημαίνει όμως ότι ένα χρηματοοικονομικό σοκ σε περισσότερες από μια χώρες αυτής της ένωσης μπορεί να απειλήσει το όλο εγχείρημα

Ο Palm F (1996), θεωρεί ως πλεονέκτημα της νομισματικής ένωσης το γεγονός ότι θα συντελούσε στην ενίσχυση της θέσης της ΕΕ στο διεθνή ανταγωνισμό. Επίσης θεωρούσε ότι τα οφέλη της ΕΝΕ θα ήταν περισσότερα από τα όποια βάρη αυτή συνεπάγεται για τις πιο ανοιχτές οικονομίες της ένωσης. Τέλος έκανε τη πρόβλεψη ότι δεν θα εκπλήρωναν όλα τα κράτη μέλη τα κριτήρια του Μάαστριχτ κάτι το οποίο ενδεχομένως να οδηγούσε σε αναβολή της ΕΝΕ.

Στο άρθρο της συντακτικής ομάδας του *Empirica* οι A.Hughes και P. Mooslechner το 1999 υποστήριζαν ότι η ΕΝΕ θα έχει σίγουρα προβλήματα συντονισμού εξαιτίας της ανομοιογένειας και των διαφορετικών αντιλήψεων των κρατών μελών. Επιπλέον δεν μπορούν να φανταστούν πως θα επιβληθεί η δημοσιονομική πειθαρχία στα κράτη μέλη. Προτείνουν προκειμένου το όλο εγχείρημα να έχει πιθανότητες επιτυχίας τη σύσταση θεσμών οι οποίοι θα ενισχύουν το συντονισμό μεταξύ των κρατών μελών κατά τη διάρκεια της εφαρμογής.

Ο Fieldmann,(1999) σε μια πολύ σημαντική εργασία, λίγο πριν την έναρξη της ΕΝΕ, αναλύει τους πιθανούς κινδύνους που αυτή συνεπαγόταν σε συνάρτηση με τα προβαλλόμενα οφέλη . Ειδικότερα θεσμικοί παράγοντες όπως η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και η Γερμανική Κυβέρνηση υπερθεμάτιζαν ότι το ενιαίο νόμισμα αποτελεί προαπαιτούμενο μιας ενιαίας αγοράς με τα έξοδα συναλλάγματος να είναι πολύ λιγότερα ενώ και ο συναλλαγματικός κίνδυνος θα ελαχιστοποιηθεί, επιταχύνοντας την οικονομική σύγκλιση μεταξύ των κρατών μελών. Στην αισιοδοξία αυτή των θεσμικών παραγόντων ο Fieldmann αντιπαραθέτει το σκεπτικισμό και την απόρριψη με την οποία έγινε δεκτή η νομισματική ένωση από ένα μεγάλο μέρος της Ευρωπαϊκής κοινής γνώμης. Επίσης προσθέτει εμπειρικά στοιχεία με βάση τα οποία αποδεικνύεται ότι η συναλλαγματική διακύμανση ελάχιστα επηρεάζει τη μετακίνηση κεφαλαίων και το διεθνές εμπόριο. Αν προσθέσει κανείς και το γεγονός ότι πλέον έχουν αναπτυχθεί σε μεγάλο βαθμό διάφορα εργαλεία διαχείρισης συναλλαγματικού κινδύνου η χρησιμότητα μιας νομισματικής ένωσης είναι τουλάχιστον αμφισβητήσιμη. Επιπλέον οι συναλλαγματικές ισοτιμίες αποτελούν έναν εξισορροπητικό μηχανισμό μεταξύ οικονομιών με διαφορετικά χαρακτηριστικά κάτι το οποίο αναμενόταν να εκλείψει με την εφαρμογή του κοινού νομίσματος. Ακόμη οι αναστατώσεις και τα ρήγματα που θα επιφέρει η νομισματική ένωση, θεωρεί ο Fieldmann, ότι θα υπερκαλύψουν τα όποια οφέλη όσον αφορά τα κόστη συναλλαγών. Τέλος σε αντίθεση με τα υφιστάμενα νομίσματα μέχρις ότου το νέο νόμισμα να αποκτήσει αξιοπιστία θα περάσει αρκετός χρόνος. Αν σε αυτό το δεδομένο αντιπαραβάλλουμε και διάφορους ψυχολογικούς παράγοντες όπως το γεγονός ότι με την εγκατάλειψη του εθνικού νομίσματος πλήττεται το πατριωτικό αίσθημα αρκετών Ευρωπαίων, ενώ παράλληλα απαιτείται και σημαντικός χρόνος για την εξοικείωση των πολιτών με το νέο νόμισμα, τις αξίες, τη λογιστική παρακολούθηση κτλ η περίφημη συνοχή μεταξύ των Ευρωπαίων πολιτών η οποία αποτελεί το πυλώνα της οικονομικής σύγκλισης καθίσταται αμφίβολη.

Ο παρακάτω πίνακας συνοψίζει τους βασικούς κινδύνους που εντόπισαν οι ερευνητές-αναλυτές, κατά αυτή τη πρώτη περίοδο, καθώς και τις προτάσεις τους προκειμένου αυτοί να ξεπεραστούν.

**ΠΙΝΑΚΑΣ 1.ΚΙΝΔΥΝΟΙ-ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ-ΔΡΑΣΕΙΣ ΠΡΙΝ ΤΗ ΣΥΓΓΚΛΙΣΗ.
ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1990-1999**

ΚΙΝΔΥΝΟΙ/ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ	ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ/ΔΡΑΣΕΙΣ
<ol style="list-style-type: none"> 1. Έλλειψη φυσικής ηγεσίας 2. Ενσωμάτωση Οικονομιών με διαφορετικά δομικά χαρακτηριστικά 3. Ο υψηλός ιδιοσυγκρασιακός δείκτης μεταξύ των κρατών μελών καθιστά δύσκολη τη διαχείριση της ΕΝΕ 4. Η έκθεση σε εξωγενή σοκ 5. Παράγοντες που δεν αφορούν τη νομισματική πολιτική θα αποδειχθούν εξίσου σημαντικοί για το όλο εγχείρημα 6. Οι χώρες μέλη δεν αποτελούν τους ιδανικούς υποψηφίους με βάση τη θεωρία του Mundel 7. Δεν υπάρχουν λεπτομερείς οδηγίες για το στάδιο της εφαρμογής 8. Οι πιο πολλές χώρες δεν πληρούν τα κριτήρια του Μαστριχτ 9. Δεν έχει επιτευχθεί συμφωνία αναφορικά με τις διαδικασίες που θα εφαρμόζονται 10. Ένα ασύμμετρο γεγονός (π.χ μια μεγάλη ύφεση) το οποίο επηρεάζει τα περισσότερα από ένα μεγάλα μέλη μπορεί να εκτροχιάσει την όλη διαδικασία 11. Η μη εκπλήρωση των κριτηρίων του Maastricht μπορεί να οδηγήσει σε πολιτικές διαμάχες καθώς και σε αστάθεια στις αγορές συναλλάγματος 12. Οι Εθνικές πολιτικές δημιουργούν εξωγενείς παραγοντες για άλλες χώρες 13. Χαμηλό επίπεδο συντονισμού οικονομικής πολιτικής 14. Μη εξοικείωση των πολιτών με το νέο νόμισμα 15. Η αντίληψη ότι η εγκατάλειψη του Εθνικού νομίσματος σημαίνει εγκατάλειψη μέρους της εθνικής ταυτότητας μπορεί να οδηγήσει σε ευρωσκεπτικισμό 16. Ο Ευρωσκεπτικισμός μπορεί να υπονομεύσει την ΕΝΕ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ίδρυση Ανεξάρτητης Νομισματικής Αρχής 2. Ενίσχυση του θεσμικού συντονισμού

Όπως προκύπτει από την έρευνα της αρθρογραφίας της περιόδου πριν την εκκίνηση της ΕΝΕ οι περισσότεροι αναλυτές έδιναν βάση κυρίως στους πιθανούς κινδύνους που ενείχε το όλο εγχείρημα και πολύ λιγότερη προσοχή στο πως θα ελεγχθούν ή θα ελαχιστοποιηθούν οι εν λόγω κίνδυνοι. Οι αναλυτές της περιόδου δίνοντας μεγάλη έμφαση στους πιθανούς κινδύνους

και τα προβλήματα που θα αντιμετωπίσει η ΕΝΕ δίνουν την εντύπωση ότι προσπαθούν να αποτρέψουν το εγχείρημα. Πράγματι κατά την έρευνα μας βρήκαμε ελάχιστες αναφορές που τάσσονταν αναφανδόν υπέρ της νομισματικής ένωσης και του κοινού νομίσματος. Αν κάποιος λήπτης αποφάσεων είχε υπόψη του τις αναλύσεις της περιόδου θα έπρεπε να ήταν σίγουρος ότι αναλάμβανε σημαντικά ρίσκα ψηφίζοντας υπέρ της ΕΝΕ. Η μετέπειτα πορεία των πραγμάτων, τουλάχιστον μέχρι τη διεθνή οικονομική κρίση του 2008, φαίνεται να δικαιώνει τους θιασώτες της Νομισματικής Ένωσης αφού είχε να επιδείξει ορισμένα πολύ σημαντικά επιτεύγματα όπως

1. Σταθερότητα τιμών και χαμηλό πληθωρισμό μεταξύ των χωρών μελών
2. Υψηλούς δείκτες ανάπτυξης μεταξύ των κρατών μελών.
3. Το ευρώ καθιερώθηκε ως το δεύτερο νόμισμα διεθνών συναλλαγών μετά το δολάριο ΗΠΑ.
4. Το ευρώ είχε κερδίσει σε αποδοχή ανάμεσα στους πολίτες των κρατών μελών

Όμως παρά τα παραπάνω επιτεύγματα και τον ενθουσιασμό για την επιτυχία του εγχειρήματος, αγνοήθηκαν κενά σημεία και αδυναμίες που θα αποδεικνύονταν πολύ καθοριστικές για τη πορεία της νομισματικής ένωσης κατά τα επόμενα έτη. Πιο συγκεκριμένα τα σημεία αυτά είναι τα εξής:

1. Το γεγονός ότι πολλά κράτη μέλη δεν πληρούσαν τα κριτήρια του Μάαστριχτ
2. Ο δείκτης Δημοσίου Χρέους/ΑΕΠ αυξάνονταν σημαντικά παραπάνω από ότι προβλέπονταν στη Συνθήκη του Μάαστριχτ
3. Η τάση για συνεχή και άκριτη επέκταση

3. Περίοδος 2. 2000-2016 Στάδιο Εφαρμογής

Η Ευρωπαϊκή Νομισματική Ένωση ξεκίνησε το 1999 αλλά μπήκε σε ουσιαστικό στάδιο εφαρμογής το 2000. Η περίοδος μέχρι το 2006 ήταν απόλυτα ικανοποιητική από πλευράς λειτουργίας του εγχειρήματος, όμως παρόλα αυτά τα μελλοντικά προβλήματα είχαν ήδη αρχίσει να κάνουν την εμφάνισή τους.

Οι ερευνητές Vo Pituong και P. Minford, (2006) θεωρούν ότι τα όποια προβλήματα προκύπτουν από την αδυναμία της Ένωσης να διαχειριστεί τις ασυμμετρίες που ανακύπτουν μεταξύ των κρατών μελών. Τέτοιες ασυμμετρίες προκύπτουν ως αποτέλεσμα, επί παραδείγματι, του διαφορετικού επιπέδου ακαμψίας μισθών και ημερομισθίων μεταξύ των χωρών. Ένα ακόμη επιπλέον πρόβλημα που θέτουν οι ερευνητές είναι η έλλειψη ενεργής νομισματικής πολιτικής όσον αφορά την επίτευξη των στόχων που είχαν τεθεί.

Οι Ivo Maes και Lucia Quaglia, (2006) στην ερευνά τους αναδεικνύουν μια πολύ σημαντική απόκλιση μεταξύ πολιτικής αντίληψης και τεχνοκρατικής αντίληψης όσον αφορά το εγχείρημα της Ευρωπαϊκής Νομισματικής Ένωσης. Ειδικότερα συγκρίνουν τις Γερμανικές και Ιταλικές πολιτικές αναφορικά με τη νομισματική ένωση και πιο συγκεκριμένα τις πολιτικές που διαμορφώνονταν για το θέμα υπό το πρίσμα της Εξωτερικής πολιτικής και της Οικονομικής πολιτικής. Οι διαμορφωτές εξωτερικής πολιτικής ήταν αναφανδόν υπέρ της νομισματικής ένωσης και συνέβαλλαν σημαντικά στην δημιουργία της. Αντίθετα οι διαμορφωτές της Οικονομικής πολιτικής ήταν αρκετά σκεπτικοί απέναντι στη Νομισματική ένωση.

Στις παραμονές της διεθνούς χρηματοοικονομικής κρίσης (2008-2009) οι Beetsma and Vermeylen (2007), υποστηρίζουν ότι η νομισματική ένωση ομογενοποιεί τα χαρακτηριστικά διάρθρωσης του χρέους των κρατών μελών συμβάλλοντας στη μείωση των επιτοκίων δανεισμού των χωρών αυτών. Από την άλλη μεριά εκφράζουν ανησυχίες από το γεγονός ότι πολλές από τις χώρες μέλη εκμεταλλευόμενες τα χαμηλά επιτόκια αύξησαν το χρέος τους σε επίπεδο πάνω από τα επιτρεπτά επίπεδα θέτοντας σε κίνδυνο το δημιούργημα της ΕΝΕ.

Οι R. Eichenberg και R. Dalton (2007), εξετάζουν το ζήτημα της Ευρωπαϊκής Νομισματικής Ένωσης από μια άλλη διάσταση, αυτή της κοινής γνώμης, συλλέγοντας δεδομένα για μια περίοδο 30 ετών από το 1973 έως το 2004. Ειδικότερα εξετάζουν πως αντιλήφθηκαν και πως υποδέχθηκαν οι Ευρωπαϊκές Κοινωνίες το ζήτημα. Ζητήματα όπως η σταθερότητα τιμών και η ανάπτυξη μέσω του ελεύθερου εμπορίου είχαν θετική απήχηση στη κοινή γνώμη ενώ αντίθετα ζητήματα όπως η Δημοσιονομική Πειθαρχία αντιμετωπιζόνταν με σκεπτικισμό ο οποίος με τη πρόοδο του χρόνου αυξάνονταν κυρίως από φόβο συρρίκνωσης προγραμμάτων κοινωνικής πολιτικής και κοινωνικής ασφάλισης.

Ο Katainen, (2009) σχολιάζοντας την ύφεση των ετών 2008-2009 αναγνωρίζει ότι αποκλειστικά

και μόνο τα μέτρα νομισματικής και δημοσιονομικής πολιτικής δεν επαρκούν για την αντιμετώπιση της ύφεσης. Επιπλέον πέραν της τεχνοκρατικής αντίληψης ο Katainen θέτει και ένα ηθικό ζήτημα ειλικρίνειας στην λήψη των όποιων μέτρων. Τέλος θέτει και αυτός το ζήτημα του συντονισμού.

Σε μια εμπειρική μελέτη που δημοσιεύτηκε στο International Economic Policy το 2009 οι J.Plasmus et al μελετούν τις συνέπειες της μεγέθυνσης της Νομισματικής Ένωσης σε συνάρτηση με τη θεωρία της Βέλτιστης Νομισματικής περιοχής και συμπεραίνουν ότι ή μεγέθυνση της Νομισματικής Ένωσης είναι ασύμφορη όταν αποκρύβονται κίνδυνοι ασυμμετριών. Επιπροσθέτως αποδεικνύεται ότι οι αρνητικές συνέπειες είναι πολύ δύσκολο να εξισορροπηθούν.

Κατά τη διάρκεια της διεθνούς οικονομικής κρίσης κατά τα έτη 2008-2009 οι D.Gross & T. Mayer, (2010) προσπαθούν να προτείνουν λύσεις για το πως να αντιμετωπίζονται τέτοιες περιπτώσεις. Οι βασικές τους προτάσεις συνοψίζονται ως εξής:

- Δημιουργία Ευρωπαϊκού Ταμείου για χώρες που αντιμετωπίζουν δημοσιονομικές δυσκολίες
- Δημιουργία συγκεκριμένου πλαισίου λήψης αποφάσεων αναφορικά με την υποστήριξη σε χώρες με δυσκολίες με απώτερο σκοπό να μη λαμβάνονται σχετικές αποφάσεις υπό τη πίεση των αγορών σε περιόδους κρίσεων
- Να παρέχονται κίνητρα στις χώρες να εκπληρώνουν τα δημοσιονομικά κριτήρια
- Θεσμοθέτηση συγκεκριμένης διαδικασίας πτώχευσης

Ο Herman Van Rompuy,(2010) προσπαθεί να κάνει έναν απολογισμό αναφορικά με τα μαθήματα που μας δίδαξε η πρώτη φάση της Ελληνικής Κρίσης Χρέους καθώς και άλλων κρατών το 2009-2010. Θεωρεί ότι η ΕΕ ανταπεξήλθε ικανοποιητικά στην Ελληνική κρίση χρέους. Σύμφωνα με την θεώρηση του οι Ευρωπαϊκοί θεσμοί και τα κράτη μέλη συνεργάστηκαν και συντονίστηκαν ενώ επέδειξαν και μοναδική ευρηματικότητα στην αντιμετώπιση της κρίσης. Για την αποτροπή τέτοιων φαινομένων στο μέλλον είχε συγκροτηθεί Ομάδα Εργασίας για την Οικονομική Διακυβέρνηση με σκοπό να προτείνει μέτρα για την επαύξηση της Δημοσιονομικής Πειθαρχίας μεταξύ των μελών , αύξηση συντονισμού, έλεγχο μακροοικονομικών ανισορροπιών και δημιουργία μηχανισμού διαχείρισης κρίσεων.

Οι G. Schnobl & Z. Holger, (2011), αντιπαραβάλλοντας την ΕΝΕ με την Γερμανική επανένωση, από πλευράς ασύμμετρων σοκ αποδεικνύουν ότι οι όποιες προσαρμογές στα ασύμμετρα σοκ ξεπερνούν κατά πολύ τη θεωρία του Mundel. Οι προσαρμογές αυτές επεκτάθηκαν και στις κεφαλαιαγορές και στις νομισματικές πολιτικές.

Οι Hanno Beck και Alloys Prinz, (2012), θεωρούν την ΕΝΕ αδύνατη δεδομένου ότι είναι αδύνατος ο συνδυασμός ανεξάρτητης νομισματικής πολιτικής, εθνικής δημοσιονομικής κυριαρχίας και μη ύπαρξης μηχανισμού διάσωσης.

Ο Canserano F. (2013), επίσης, υπερθεματίζει κατά της Νομισματικής ένωσης υποστηρίζοντας ότι, αφενός, η σύγκρουση μεταξύ κεφαλαιακών ροών και διάφορες συνοριακές προσαρμογές, ενδογενείς στην ΕΕ ,καθώς και το γεγονός ότι η Νομισματική Ένωση αποτελείται από Οικονομίες διάφορων μεγεθών καθιστούν την επιτυχία του όλου εγχειρήματος αμφίβολη.

Η Μ. Prezioso, (2013), αναλύει τη γεωγραφία της λιτότητας στα πλαίσια της κρίσης. Θεωρεί ότι

τα μέτρα λιτότητας δεν είναι ικανά να διαχειριστούν τη κρίση και θεωρεί ότι η όλη κατάσταση απαιτεί τελείως διαφορετικές δράσεις με μηχανισμούς νομισματικής αναδιανομής σε συνάρτηση με τη γεωγραφική διασπορά. Μηχανισμοί που θα ενεργοποιούνται αυτόματα.

Οι Schmitter and Lefkofridi, (2016), σε έρευνα τους παραθέτουν ενδείξεις ότι η Νομισματική Ένωση οδεύει σε διάλυση.

Οι ερευνητές Dunlop και Radaelli, (2016), διαπιστώνουν ότι την επομένη της οικονομικής κρίσης οι Ευρωπαίοι ηγέτες συμφώνησαν σε προληπτικά και διορθωτικά εργαλεία προκειμένου να επέλθει ο κατάλληλος συντονισμός σε επίπεδο μακροοικονομικής πολιτικής και απαιτούμενων μεταρρυθμίσεων. Χώρες που αποκλίνουν από τα συμφωνηθέντα και τους στόχους θα υπόκεινται σε επιτροπεία από τους Ευρωπαϊκούς θεσμούς

Ο Eoin Doria, (2016), εξετάζει από πλευράς οικονομικής ιστορίας το εγχείρημα της Νομισματικής Ένωσης και διαπιστώνει ότι η συζήτηση μετά τη κρίση έχει μετατεθεί στη μελλοντική δομή που θα έχει αυτή. Επίσης διαπιστώνει ότι οι περισσότερες των προτάσεων βασίζονται υπερβολικά στη θεωρία του Mundel για τη βέλτιστη νομισματική περιοχή. Επιπλέον επικρίνει το γεγονός ότι οι Ευρωπαϊκοί δημοσιονομικοί κανόνες είναι αναποτελεσματικοί πολύπλοκοι και χειραγωγείσιμοι και προτείνει 4 δράσεις συμπληρωματικές του υπάρχοντος δημοσιονομικού κανονιστικού πλαισίου και συγκεκριμένα : 1) απλοποίηση δημοσιονομικών κανόνων, 2) Σύσταση Ανεξάρτητης Δημοσιονομικής Ευρωπαϊκής Αρχής η οποία θα αξιολογεί και θα επιβάλλει συμμόρφωση στα κράτη μέλη.3) Διατήρηση Εθνικής δημοσιονομικής αυτονομίας χωρίς εγγυήσεις διάσωσης,4) Αύξηση των επενδύσεων διαμέσου του Ευρωπαϊκού Επενδυτικού ταμείου.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.ΚΙΝΔΥΝΟΙ-ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ -ΔΡΑΣΕΙΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ 2000-2016

ΠΙΘΑΝΟΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ/ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ/ΔΡΑΣΕΙΣ

<ol style="list-style-type: none"> 1. Ασυμμετρία 2. Αύξηση Μέσου Χρέους-Υψηλότερα επιτόκια δανεισμού 3. Ανεπαρκή Δημοσιονομικά μέτρα για την αντιμετώπιση της ύφεσης 4. Αλόγιστη επέκταση σε συνδυασμό με το (1) 5. Τα ασύμμετρα σοκ της ΕΝΕ ξεπερνούν τη θεωρία του Mundel 6. Δεν υπάρχει μηχανισμός διάσωσης 7. Ανεξάρτητη Νομισματική Πολιτική και Εθνική Δημοσιονομική Κυριαρχία 8. Οικονομίες διαφορετικών μεγεθών 9. Ανεπαρκείς, αναποτελεσματικοί, πολύπλοκοι και χειραγωγείσιμοι Ευρωπαϊκοί δημοσιονομικοί κανόνες. 	<ol style="list-style-type: none"> 1.Δημοσιονομικά μέτρα συμβατά με διαφάνεια και συντονισμό 2. Δημιουργία Ευρωπαϊκού Νομισματικού Ταμείου το οποίο να ασχολείται με χώρες οι οποίες αντιμετωπίζουν χρημ/κες δυσκολίες 3. Ξεκάθαρο πλαίσιο λήψης αποφάσεων 4. Κίνητρα στις χώρες να "νοικοκυρέψουν" τα δημοσιονομικά τους 5. Θεσμοθέτηση διαδικασίας πτώχευσης 6. Δημοσιονομική πειθαρχία, αποτελεσματικούς μηχανισμούς διαχείρισης κρίσεων, συντονισμό και εποπτεία δημοσιονομικών ανισορροπιών 7. Απλοί δημοσιονομικοί κανόνες 8. Δημιουργία Ανεξάρτητου Δημοσιονομικού Συμβουλίου για αξιολόγηση και συμμόρφωση με τους δημοσιονομικούς κανόνες 9.Διατήρηση δημοσιονομικής αυτονομίας με αυστηρούς κανονισμούς διάσωσης 10. Αύξηση των στρατηγικών επενδύσεων μέσω του Ευρωπαϊκού Ταμείου
--	--

Η περίοδος 2000-2016 χαρακτηρίζεται από σημαντική ανάπτυξη και σταθερότητα τιμών τα πρώτα χρόνια της εφαρμογής, και τουλάχιστον μέχρι να γίνουν εμφανή τα σημάδια της διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης το 2008. Η περίοδος 2008-2016 αποτελεί σίγουρα τη πιο δύσκολη και απαιτητική περίοδο από πλευράς προκλήσεων και προβλημάτων που είχε να αντιμετωπίσει το εγχέρισμα. Προκλήσεις και προβλήματα που έθεσαν την όλη προσπάθεια όχι απλά σε αμφισβήτηση αλλά απείλησαν συνολικά το Ευρωπαϊκό οικοδόμημα. Πέρα από τη διεθνή χρηματοπιστωτική κρίση το 2008, έπρεπε να αντιμετωπιστεί η πρώτη φάση της Ελληνικής κρίσης χρέους το 2010 καθώς και η κρίση χρέους και των άλλων χωρών του Νότου (Ιταλία, Ισπανία, Πορτογαλία, Κύπρος) καθώς και της Ιρλανδίας, ενώ από το 2015 έπρεπε να αντιμετωπιστεί και η δεύτερη φάση της Ελληνικής κρίσης χρέους κατά την οποία απειλήθηκε Grexit. Οι κρίσεις αυτές είχαν σαν αποτέλεσμα να διασπαρθεί σκεπτικισμός μεταξύ των Ευρωπαίων πολιτών αναφορικά με την Νομισματική ένωση κάτι το οποίο αποτέλεσε στοιχείο εκμετάλλευσης από τους λαϊκιστές σε διάφορες χώρες. Οι ερευνητές προσπάθησαν καθ' όλη αυτή τη περίοδο να εντοπίσουν τις αιτίες των δυσλειτουργιών και να προτείνουν τρόπους αντιμετώπισης τους με προοπτικές και για το μέλλον. Παρά το γεγονός ότι τελικά η ΕΕ κατάφερε να ξεπεράσει όλες τις προκλήσεις φαίνεται και από την αρθρογραφία ότι δεν είχε λάβει υπόψη της σημαντικούς παράγοντες που τελικά επέδρασαν στη λειτουργία της με αποτέλεσμα όταν ανέκυψαν τα προβλήματα να λειτουργεί κατασταλτικά και υπό πίεση και όχι προληπτικά.

4. Περίοδος 3: 2017-2019 Μετά Τη Κρίση

Μετά από σχεδόν 20 χρόνια εφαρμογής της Νομισματικής Ένωσης και αφού έχει αντιμετωπίσει τη διεθνή χρηματοπιστωτική κρίση του 2008 και τις κρίσεις χρέους των κρατών μελών κατά τη δεκαετία 2010-2020 η ΕΕ μπαίνει σε διαδικασία καταγραφής των αποκομισθέντων εμπειριών και τις πιθανές βελτιώσεις που μπορούν να γίνουν καθώς επίσης και των μελλοντικών προοπτικών του εγχειρήματος της Νομισματικής Ένωσης. Στα πλαίσια αυτά οι ερευνητές προσπαθούν να ταξινομήσουν τα συμπεράσματα που προκύπτουν από την εφαρμογή της ΕΝΕ αναφορικά με τα ζητήματα που ανέκυψαν και τις λύσεις που εφαρμόστηκαν καθώς και τους όρους και προϋποθέσεις με τους οποίους θα ενδυναμωθεί περισσότερο η εφαρμογή της νομισματικής ένωσης και θα αυξηθούν οι θετικές προοπτικές της.

Οι Herzog B. και Minjae C (2017)στη μελέτη τους εξετάζουν το ζήτημα αν η νομισματική ένωση μπορεί να διοικηθεί αποκλειστικά και μόνο με βάση συγκεκριμένα κανονιστικά πλαίσια και καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι το πρόβλημα δεν είναι το πλέγμα κανόνων το οποίο υπάρχει αλλά το έλλειμμα συμμόρφωσης και επιβολής αυτών.

Ο Peglis, (2017), επικεντρώνεται στη διαδικασία λήψης αποφάσεων καθώς και στα κέντρα λήψης αποφάσεων εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Εν ολίγοις υποστηρίζει ότι κατά το παρελθόν η διαδικασία λήψης και ο συντονισμός μεταξύ των εμπλεκόμενων μερών ήταν πολύ πιο απλός και αποτελεσματικός. Η συνθήκη της Λισσαβόνας, η διεύρυνση, η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση και οι κρίσεις χρέους των κρατών μελών κατέστησε τη διαδικασία λήψης αποφάσεων και το συντονισμό μεταξύ των κρατών μελών και θεσμικών οργάνων εξαιρετικά πολύπλοκο. Στα πλαίσια αυτά η διακυβερνητική συνεργασία που ήδη υπάρχει και συμπληρωματικά των Ευρωπαϊκών Οργάνων θα πρέπει να ενισχυθεί κάτι το οποίο δεν είναι καθόλου εύκολο αλλά απόλυτα απαραίτητο.

Ο M. Dzurinda, (2017), διαπιστώνει, ότι μόλις πριν λίγα χρόνια, πολλοί ερευνητές και πολιτικοί αναλυτές θα στοιχημάτιζαν τα χρήματα τους υπέρ της διάλυσης της Νομισματικής Ένωσης. Σήμερα μετά από σημαντικές μεταρρυθμίσεις οι οποίες έλαβαν χώρα τόσο σε εθνικό όσο και σε Ευρωπαϊκό θεσμικό επίπεδο, ελάχιστοι πιστεύουν στη διάλυση της πλέον. Σε Ευρωπαϊκό επίπεδο υπάρχει πλέον μια πολύ δραστήρια νομισματική πολιτική, τραπεζική επιτήρηση και σύστημα ανάλυσης καθώς και ο Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Σταθερότητας για την υποστήριξη κρατών με δημοσιονομικά προβλήματα. Παρόλα αυτά ο Dzurinda θεωρεί ότι η εξέλιξη και πρόοδος της ΕΝΕ έχει περιέλθει σε κατάσταση στασιμότητας εξαιτίας των διαφορετικών οπτικών και συμφερόντων ανάμεσα στα κύρια κράτη μέλη.

Από την άλλη ο J. Nurvala, (2017), θεωρεί ότι το καθεστώς της Ευρωπαϊκής Νομισματικής Ένωσης είναι αδύνατον να παραμείνει ως έχει και θα πρέπει να μεταρρυθμιστεί. Θεωρεί ότι το

ευρώ έχει σημαντικές εγγενείς αδυναμίες για τις οποίες θα πρέπει ληφθούν δραστικά μέτρα προκειμένου η Ένωση να μπορέσει να ανταποκριθεί στην επόμενη χρηματοπιστωτική και δημοσιονομική κρίση. Επικεντρώνει τη κριτική στο δείκτη χρέους/ΑΕΠ και στο γεγονός ότι τα κράτη μέλη δεν φαίνεται να έχουν κάποιο σοβαρό λόγο να χρησιμοποιήσουν τις παραδοσιακές πρακτικές για να περιορίσουν την έκθεση χρέους. Ένα άλλο ανησυχητικό στοιχείο για τη σταθερότητα του ευρώ έχει να κάνει με τους ιδιοκτησία αυτού του χρέους. Ο Nurvala, θεωρεί απολύτως κρίσιμο το διαχωρισμό κρατικής κυριαρχίας και τραπεζών και τη μείωση του δείκτη χρέους και θέτει το ερώτημα κατά πόσο οι πολιτικές ηγεσίες και συνακόλουθα οι διαδικασίες λήψης αποφάσεων εντός της ΕΕ είναι διατεθειμένες να προβούν σε αυτές τις δομικές αλλαγές.

Ο Muresan S, (2017) σχολιάζει τις προθέσεις της ΕΕ να εμβαθύνει τη Νομισματική Ένωση έως το 2025 και ειδικότερα μια από τις σκέψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, τη δημιουργία Ευρωπαϊκού Προϋπολογισμού. Συμπεραίνει ότι αν και η δημιουργία ενός τέτοιου προϋπολογισμού έχει οικονομική λογική η χρησιμότητα του σε μια Ένωση πολλών ταχυτήτων είναι αμφίβολη.

Όπως ο Nurvala έτσι και ο Juan Castaneda,(2017), θεωρεί ότι η νομισματική ένωση εμπεριέχει σοβαρά εγγενή προβλήματα ενώ το όλο εγχείρημα απέχει από τη δημοσιονομική ορθοδοξία. Παρόλα αυτά η ΕΝΕ εμπεριέχει κάποιες βασικές αρχές όπως η διατήρηση της αγοραστικής δύναμης του ευρώ και η προφύλαξη του από πολιτικές πιέσεις. Η Ευρωπαϊκή κρίση απέδειξε την προσήλωση των κρατών μελών και στο ευρώ και τη προστασία του και διατήρηση του σε συνεργασία με τους Ευρωπαϊκούς θεσμούς διαμέσου μεγαλύτερης ενσωμάτωσης και ενίσχυσης των δημοσιονομικών και νομισματικών αρμοδιοτήτων των Ευρωπαϊκών οργάνων.

Ο Migel Cozar, (2017), επίσης αξιολογεί το εγχείρημα της Νομισματικής Ένωσης μετά τις πρόσφατες εμπειρίες. Αναφέρει ότι ο διάλογος για τη χρησιμότητα του εγχειρήματος έχει στραφεί σε λάθος κατεύθυνση επικεντρώνοντας σε δευτερεύοντα ζητήματα και μη ρεαλιστικές προτάσεις. Επίσης θεωρεί ότι κάποιες παραλλαγές της νομισματικής ένωσης είναι βιώσιμες και κάποιες όχι και το να συζητούμε για αυτές δημιουργούνται ορισμένα ανησυχητικά φαινόμενα και συγκεκριμένα

- Δημιουργεί σύγχυση αναφορικά με τον επιμερισμό των αρμοδιοτήτων
- Δεδομένου ότι οι ευθύνες για την οικονομική κρίση εντοπίζονται σε Εθνικό επίπεδο κατά συνέπεια και οι όποιες λύσεις θα πρέπει να προκύπτουν επίσης σε Εθνικό επίπεδο. Η εμφάνιση της Ευρωπαϊκής Νομισματικής ένωσης ως πανάκεια για όλα τα δημοσιονομικά προβλήματα είναι λάθος.
- Κατά συνέπεια τα κράτη μέλη θα πρέπει να σταματήσουν να μετατοπίζουν τις ευθύνες για την οικονομική ανάπτυξη στην Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα η σε μια νομισματική ένωση η οποία είναι από πολιτική άποψη τουλάχιστον προβληματική
- Οι μεταρρυθμίσεις και οι πολιτικές που στοχεύουν στην ανάπτυξη και στη δημιουργία θέσεων εργασίας θα πρέπει να αποφασίζονται σε εθνικό επίπεδο
- Δημιουργούνται μη ρεαλιστικές προσδοκίες που μπορούν να υπονομεύσουν η ακόμη και να παραλύσουν τη διαδικασία λήψης αποφάσεων.
- Να θεωρηθεί ότι η δημοσιονομική ένωση αποτελεί συνέχεια της Τραπεζικής ένωσης είναι λάθος

Οι Mathes and Lara,(2017) επίσης αναλύουν τα συμπεράσματα που προκύπτουν αναφορικά με την ΕΝΕ σε συνάρτηση με την Ευρωπαϊκή κρίση χρέους. Συμπεράνουν ότι η ΕΝΕ είναι ανέφικτη χωρίς περαιτέρω δημοσιονομική σύγκλιση. Συμπληρώνουν ότι οι κύριες αιτίες της κρίσης θα μπορούσαν να θεωρηθούν έκτακτα φαινόμενα με μικρές πιθανότητες επανάληψης στο μέλλον. Κατά συνέπεια τέτοια φαινόμενα θα πρέπει να αντιμετωπίζονται με έκτακτα προσωρινά μέτρα και όχι μέτρα μόνιμου χαρακτήρα. Προσθέτουν ότι όλες οι αιτίες της κρίσης αντιμετωπίστηκαν από ένα μεγάλο πλέγμα μεταρρυθμίσεων τόσο σε θεσμικό Ευρωπαϊκό επίπεδο όσο και σε επίπεδο κρατών μελών. Με το τρόπο αυτό η ΕΝΕ επέδειξε πολύ πιο σοβαρές δυνατότητες προσαρμογής και αντιμετώπισης των προβλημάτων από ότι πιστεύεται. Σίγουρα, συμπληρώνουν οι 2 μελετητές χρειάζονται επιπλέον μεταρρυθμίσεις και προτείνουν τα ακόλουθα μέτρα-δράσεις

- Μεγαλύτερη προσήλωση σε αναπτυξιακές πολιτικές και μεταρρυθμίσεις και πιο συγκεκριμένα μεταρρυθμίσεις στις αγορές προϊόντων
- Να ληφθούν υπόψη μεγαλύτεροι δημοσιονομικοί συντελεστές σε καθεστώς ύφεσης όπως η πιθανότητα ακόμη και αρνητικής ανάπτυξης ή η πτώση των φορολογικών εσόδων
- Τέλος να δοθεί περισσότερη προσοχή σε κοινωνικούς παράγοντες και στη κοινωνική δικαιοσύνη κατά τη διάρκεια σχεδιασμού των όποιων μεταρρυθμίσεων

Οι συγγραφείς αμφισβητούν ότι η περισσότερη δημοσιονομική σύγκλιση είναι απαραίτητη για τη βιωσιμότητα της ΕΝΕ και επισημαίνουν ότι εξαιτίας ακόμη και ιστορικών παραγόντων ο χαρακτήρας της πρόσφατης κρίσης ήταν μοναδικός και ότι αντιμετωπίστηκε επαρκώς με σωστές θεσμικές παρεμβάσεις και ότι τελικώς δεν θα πρέπει να αποτελέσει το σημείο εκκίνησης για τη δημιουργία μηχανισμών δημοσιονομικής σύγκλισης. Καταλήγοντας προσθέτουν ότι οι μεταρρυθμίσεις οι οποίες έλαβαν χώρα κατά τη διάρκεια της κρίσης βελτίωσαν κατά πολύ τη λειτουργία της ΕΝΕ και συμπεραίνουν ότι με βάση τις προτάσεις τους η δημοσιονομική σύγκλιση θα ενισχύσει περαιτέρω τη βιωσιμότητα της ΕΝΕ και προτείνουν ότι η πιθανότητα ενίσχυσης της δημοσιονομικής σύγκλισης θα πρέπει να αποτελέσει πολιτική επιλογή και όχι οικονομική αναγκαιότητα.

Ο Ivan Stefanec, (2017), εξετάζει το ζήτημα της ΕΝΕ σε συνάρτηση με τον Ευρωσκεπτικισμό που κυρίως έχει αναπτυχθεί, μετά τη κρίση, στις περιφερειακές χώρες οι οποίες πλήττονται από χαμηλούς ρυθμούς ανάπτυξης και υψηλά ποσοστά ανεργίας. Φυσικά η θεραπεία του φαινομένου αυτού εξαρτάται από την μείωση της ανεργίας και την επιστροφή στην ανάπτυξη. Για να επιτευχθεί αυτό θα πρέπει τα όποια μέτρα και οι πολιτικές που αποφασίζονται προς αυτή τη κατεύθυνση να είναι και να χαρακτηρίζονται από συστηματικότητα και να μην είναι προσωρινού χαρακτήρα. Το πρόβλημα στις περιφερειακές χώρες εστιάζεται στην ανεπαρκή κεφαλαιακή διάρθρωση των Τραπεζών και γενικά στη χαμηλή ανταγωνιστικότητα της οικονομίας με αποτέλεσμα να επιβραδύνεται η όποια ανάπτυξη. Για την αντιμετώπιση των προβλημάτων αυτών ο Stefanec προτείνει τη μη καταβολή μερισμάτων για τις τράπεζες με κεφαλαιακή ανεπάρκεια και τη θεσμοθέτηση ελάχιστων κριτηρίων ανταγωνιστικότητας που θα πρέπει να πληρούνται.

Επίσης στην ανάλυση του ο M.Wohlgemuth,(2017) θεωρεί εξαιρετικά δύσκολη τη διακυβέρνηση της Ευρωζώνης αν βασιστούμε αποκλειστικά και μόνο στην νομική αντιμετώπιση των πραγμάτων, δεδομένης της οικονομικής και πολιτικής ανομοιογένειας μεταξύ των κρατών μελών. Σίγουρα το κανονιστικό πλαίσιο είναι απαραίτητο αλλά ο βαθμός

οικονομικής και πολιτικής συνοχής θα πρέπει να αυξηθεί σημαντικά. Το βασικό πρόβλημα είναι ότι δεν υφίσταται, μέχρι στιγμής, συμφωνία ως προς το μοντέλο δημοσιονομικής και νομισματικής πολιτικής καθώς και ως προς το μοντέλο κοινωνικής πολιτικής και αλληλεγγύης.

Ο Αργυρού , (2017), μελετώντας την Ελληνική δημοσιονομική κρίση και κρίση χρέους, καταδεικνύει τις αιτίες της κρίσης αυτής και προτείνει τρόπους προκειμένου να μην επαναληφθεί αυτή στο μέλλον. Η βασική αιτία της κρίσης του ευρώ που εντοπίζει ο Αργυρού είναι ή έλλειψη ανταγωνιστικότητας κυρίως στις χώρες της περιφέρειας του ευρώ. Για να αντιστραφεί η κατάσταση θα πρέπει να προωθηθούν δομικές μεταρρυθμίσεις στις χώρες αυτές, οι οποίες θα στοχεύουν στην αύξηση της παραγωγικότητας, της εξωστρεφούς ανταγωνιστικότητας και της απασχόλησης. Όπως έδειξε όμως η Ελληνική κρίση η επιτυχής εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων αυτών απαιτεί την αποδοχή της κοινής γνώμης η οποία με τη σειρά της απαιτεί υιοθέτηση μέτρων ενίσχυσης της ζήτησης κατά το στάδιο της εφαρμογής. Με βάση τα παραπάνω προτείνει δημοσιονομική προσαρμογή με έμφαση στις δαπάνες και τη δημιουργία Ευρωπαϊκού ασφαλιστικού καταπιστεύματος. Όσον αφορά την Ελλάδα προτείνει αναθεώρηση, προς τα κάτω, δημοσιονομικών στόχων και ελάφρυνση χρέους σε συνάρτηση με την επίτευξη των δημοσιονομικών στόχων που θα συμφωνηθούν. Όσον αφορά τη σταθερότητα του ευρώ αυτή εξαρτάται από το βαθμό μετριασμού των δημοσιονομικών και εξωτερικών ανισορροπιών ανάμεσα στα κράτη μέλη.

Σε μια άλλη μελέτη την ίδια εποχή, ο F.O Reho, (2017), καταλήγει στο συμπέρασμα ότι αν επιτύχουν οι σχεδιαζόμενες μεταρρυθμίσεις, τότε η Ευρωπαϊκή Οικονομία και η πολιτική ενοποίηση ανάμεσα στα κράτη μέλη θα βάλουν την Ευρώπη σε μια νέα εποχή. Οι μεταρρυθμίσεις και η μείωση του χρέους θα δώσουν νέα πνοή στις στάσιμες Ευρωπαϊκές Οικονομίες οι οποίες έχουν ταλαιπωρηθεί από γραφειοκρατία, υπερφορολόγηση και κανονιστικές διατάξεις. Το αποτέλεσμα θα είναι να δημιουργηθεί ένας νέος Ευρωπαϊσμός όπου οι αρμοδιότητες θα είναι πλήρως ορισμένες και οι αποφάσεις θα λαμβάνονται από τα αρμόδια όργανα σε υπερεθνικό επίπεδο ενώ τα κράτη μέλη θα αντιμετωπίζονται υπό το πρίσμα των αυτόνομων κοινοτήτων. Σίγουρα το υφιστάμενο σύστημα ολοκλήρωσης με τους πολύ αυστηρούς κανόνες, τους αυστηρά θεσμοθετημένους στόχους και το επίσης αυστηρό πλέγμα δημοσιονομικών κανόνων και στόχων πρέπει επιτέλους να χαλαρώσει. Τα πλεονεκτήματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και κατ' επέκταση της Ευρωπαϊκής Νομισματικής Ένωσης πρέπει να είναι εύκολο να εξηγηθούν και να καταδειχθούν. Αν αυτό δεν μπορεί να γίνει τότε το ρεύμα του Ευρωσκεπτικισμού θα αυξάνεται και τα θεμέλια της Ευρωπαϊκής Ένωσης θα τίθενται σε κίνδυνο.

Από την άλλη ο Hans Geeroms ,(2017), στα πλαίσια του διαλόγου που κάλυπτε τότε το European View, υποστηρίζει ότι η ΕΝΕ είναι ακόμη ανεπαρκής και ευάλωτη και η τοποθέτηση ενός «Υπουργού Οικονομικών» της Ευρωπαϊκής Ένωσης, κρίνεται απολύτως απαραίτητη. Έτσι θα βοηθηθεί περαιτέρω η εμβάθυνση της Ευρωπαϊκής Νομισματικής Ένωσης, θα ελέγχεται η αποτελεσματικότητα των εκάστοτε μέτρων, θα αναθεωρούνται ενώ ο Υπουργός θα έχει τη δημοκρατική νομιμοποίηση να επιβάλλει δημοσιονομικές πολιτικές και μακροοικονομική πειθαρχία. Επίσης θα είναι υπεύθυνος για τη τήρηση των δημοσιονομικών πολιτικών για τη διαχείριση του προϋπολογισμού. Ο Υπουργός επικουρικά μαζί με το Ευρωπαϊκό Επενδυτικό Ταμείο θα μπορεί να ενεργεί σε καταστάσεις ασυμμετρίας και να επιβάλλει μεταρρυθμίσεις, χρηματοδοτική υποστήριξη και συνολικές οικονομικές πολιτικές προκειμένου οι οικονομίες των κρατών μελών να καταστούν πιο ανθεκτικές σε έκτακτες καταστάσεις.

Οι J.Ryan and J.Loughin, (2018) σε μια συγκριτική μελέτη, τριών ιστορικών νομισματικών ενώσεων, της Σκανδιναβικής, της Αυστροουγγρικής και της Λατινικής Αμερικής προσπαθούν να εξαγάγουν χρήσιμα συμπεράσματα αναφορικά με την Ευρωπαϊκή Νομισματική Ένωση. Συμπεραίνουν ότι θεσμοί όπως Κοινή Κεντρική Τράπεζα και ενοποιημένη δημοσιονομική πολιτική είναι απολύτως απαραίτητοι για την επιτυχία του εγχειρήματος.

Στο ίδιο κλίμα ο E. Jones, (2019), αξιολογεί το ρόλο της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας κατά τη διάρκεια της Ευρωπαϊκής Δημοσιονομικής κρίσης. Καταλήγει συμπεραίνοντας ότι ο ρόλος της δεν ήταν πρωταγωνιστικός και η επίδραση της ποικίλει ανάμεσα στα κράτη μέλη. Το σύνολο των αποφάσεων της και των πολιτικών που υποστήριξε ήταν προϊόν διαπραγματεύσεως ανάμεσα στα κράτη μέλη.

Οι K. Jurgen-S. Kooths & U.Stolzeburg (2019), κατήρτισαν μια μελέτη για λογαριασμό της Επιτροπής Οικονομικών και Δημοσιονομικών Υποθέσεων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Το συμπέρασμα που προκύπτει είναι ότι όλες οι προσπάθειες προκειμένου να μετριαστούν οι συνέπειες τις δημοσιονομικής κρίσης αφορούν προσπάθειες που συνίστανται στη δημοσιονομική υποστήριξη και στην κατάρτιση και επιβολή δομικών μεταρρυθμίσεων, ενέργειες που τελικά έφεραν την Ένωση σε δύσκολη θέση καθώς δημιούργησαν σημαντικές παρενέργειες. Επιπλέον δεν υπάρχει συναίνεση ανάμεσα στα κράτη μέλη για ένα συγκεκριμένο θεσμικό πλαίσιο νομισματικής και δημοσιονομικής πολιτικής.

Ο παρακάτω πίνακας συνοψίζει τα ευρήματα των επιστημόνων και των αναλυτών κατά τη τελευταία αυτή περίοδο

ΠΙΝΑΚΑΣ 3. ΚΙΝΔΥΝΟΙ-ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ -ΔΡΑΣΕΙΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟ ΜΕΤΑ ΤΗ ΚΡΙΣΗ 2017-2019

ΠΙΘΑΝΟΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ/ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ	ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ/ΔΡΑΣΕΙΣ
1. Αδύναμη επιβολή δημοσιονομικών κανόνων	1.Κεντροποιημένες δημοσιονομικές πολιτικές
2. Αδύναμη επιβολή διαθρωτικών μεταρρυθμίσεων	2. Κατάρτιση Ευρωπαϊκού Προϋπολογισμού
3. Κράτη μέλη πολλαπλών οικονομικών ταχυτήτων	3.. Περισσότερη Δημοσιονομική Προσαρμογή
4. Η θεώρηση της Δημοσιονομικής Ένωσης ως πανάκεια για όλα Ευρωπαϊκά προβλήματα	4. Εξέταση λύσεων σε εθνικό επίπεδο
5. Αύξηση Ευρωσκεπτικισμού	5. Αύξηση δομικών μεταρρυθμίσεων
6. Έλλειψη συναίνεσης αναφορικά με Δημοσιονομική/Νομισματική και Κοινωνική πολιτική	6. Προσαρμογή δεικτών σε ειδικές καταστάσεις
7. Δεν έχουν ολοκληρωθεί οι θεσμικές μεταρρυθμίσεις	7. Να λαμβάνονται υπόψη και κοινωνικές παράμετροι
8. Οικονομίες διαφορετικών μεγεθών	που θα συμβάλουν σε μια πιο δίκαια πολιτική
9. Δεν υπάρχει θεσμικό πλαίσιο νομισματικής & δημοσιονομικής πολιτικής	8. Θεσμοθέτηση ελαχίστων δεικτών ανταγωνιστικότητας
	9. Θεσμοθέτηση θέσεως Υπουργού αρμόδιου για
	δημοσιονομικές και νομισματικές καταστάσεις ο οποίος
	θα έχει τη δυνατότητα και τη νομιμοποίηση για παρεμβάσεις
	10. Θεσμοθέτηση Ευρωπαϊκού Ταμείου Επενδύσεων

Έχοντας υπόψιν την εικοσαετή ιστορία του ευρώ και όλες τις προκλήσεις που είχε να αντιμετωπίσει από την έναρξη του μέχρι σήμερα, οι ερευνητές, εκτός από την αναγνώριση των όποιων κινδύνων και προβλημάτων τα οποία μπορούν να χαρακτηριστούν κυρίως ως παρενέργειες, επικεντρώνουν τη προσοχή τους ως προς το πως η αρχιτεκτονική της Ευρωπαϊκής Νομισματικής Ένωσης μπορεί να βελτιωθεί περαιτέρω. Αυτό που πρέπει να συγκρατήσουμε από την αρθρογραφία της περιόδου αυτής είναι το γεγονός ότι η Νομισματική Ένωση απέδειξε την ανθεκτικότητα της και πλέον η κριτική που ασκείται εναντίον της δεν είναι τόσο έντονη όσο κατά τη προηγούμενη περίοδο. Ένα επιπλέον χαρακτηριστικό, όσον αφορά προτάσεις και λύσεις, είναι το γεγονός ότι η παράμετρος της ανάπτυξης δεν αναφέρονταν τόσο έντονα όσο στις άλλες περιόδους. Πράγματι η παράμετρος αυτή τονίζεται πολύ περισσότερο καθώς και αύξηση της επενδυτικής δραστηριότητας ανάμεσα στα κράτη μέλη. Ακόμη, πολύ σημαντικό δεδομένο, αποτελεί το γεγονός ότι γίνεται λόγος για πρώτη φορά στα 20 χρόνια ύπαρξης του ευρώ, για κοινωνική δικαιοσύνη κατά τη διαδικασία λήψης αποφάσεων η κατά το σχεδιασμό και την εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων.

5. Σύνοψη -Συμπεράσματα από τις 3 περιόδους

Συνοψίζοντας, οι βασικές προκλήσεις, σύμφωνα με την ακαδημαϊκή αρθρογραφία, με τις οποίες θα έρχονταν αντιμέτωπη η Ευρωπαϊκή Νομισματική Ένωση κατά το στάδιο του σχεδιασμού της ήταν, ο τρόπος με τον οποίο θα επιτυγχάνονταν η σύγκλιση μεταξύ ανόμοιων οικονομιών, πως ασύμμετρα γεγονότα θα αντιμετωπίζονταν και ποία θα ήταν τα επίπεδα συντονισμού και δημοσιονομικής πειθαρχίας μεταξύ των κρατών μελών. Στο δεύτερο στάδιο, αυτό της εφαρμογής, τα βασικότερα ζητήματα που έπρεπε να αντιμετωπίσει η ΕΝΕ ήταν οι ασυμμετρικές απειλές και η δημοσιονομική πειθαρχία μεταξύ των κρατών μελών. Παρά το γεγονός ότι η ΕΝΕ κατάφερε να σταθεροποιηθεί και να προχωρήσει μπροστά, τα περισσότερα ζητήματα εξακολουθούν να υφίστανται και η ΕΝΕ θα πρέπει να τα αντιμετωπίσει ορίζοντας διαδικασίες και τρόπους αντίδρασης σε περίπτωση που θα προκύψουν και μελλοντικά τα ίδια προβλήματα με σκοπό να περιοριστούν οι όποιες αρνητικές συνέπειες.

Γενικά το ζήτημα της Ευρωπαϊκής Νομισματικής Ένωσης βρίσκεται στην ατζέντα της επιστημονικής αρθρογραφίας καθώς και στη πολιτική και οικονομική επικαιρότητα κατά τα τελευταία 30 χρόνια. Τη περίοδο μεταξύ της συνθήκης του Μάαστριχτ και της εκκίνησης της ΕΝΕ η προσέγγιση του θέματος γίνονταν σε θεωρητική βάση και η επιτυχία του όλου εγχειρήματος ήταν ένα στοίχημα. Οι ερευνητές της περιόδου αυτής προσπαθούν να εντοπίσουν τα ελαττώματα της όλης αρχιτεκτονικής τα οποία συνοπτικά αποτυπώνονται στο πίνακα 1. Συνολικά οι ερευνητές εντοπίζουν 16 τρωτά σημεία του όλου εγχειρήματος τα οποία κατ' αυτούς θα αποτελούσαν πηγή κινδύνων και κατά συνέπεια θα έπρεπε να ληφθούν υπόψη κατά τη διαδικασία του σχεδιασμού. Το παράδοξο όμως είναι ότι πλην ελαχίστων εξαιρέσεων, οι ερευνητές δεν έβαζαν τον εαυτό τους στη διαδικασία να προτείνουν λύσεις ως προς το πως θα αντιμετωπιστούν αυτοί οι πιθανοί κίνδυνοι. Μελετώντας την αρθρογραφία της εποχής έχει κανείς την αίσθηση ότι οι μελετητές ενδιαφέρονταν πρωτίστως για τη κρούση ενός είδους συναγερμού με απώτερο σκοπό να ματαιωθεί το εγχείρημα.

Η περίοδος που ακολούθησε, η περίοδος εφαρμογής δηλαδή όπως την ονομάζουμε εδώ, μπορούμε να τη διαχωρίσουμε σε 2 επιπλέον υποπεριόδους. Η πρώτη αφορά τη περίοδο από το 1998 έως το 2008. Η δεκαετία αυτή χαρακτηρίστηκε θα λέγαμε από την επίτευξη των στόχων και ικανοποιητική λειτουργικότητα. Πράγματι τη περίοδο αυτή η ΕΝΕ λειτουργούσε παραπάνω από ικανοποιητικά παρέχοντας απτά αποτελέσματα στους πολίτες. Ο ρυθμός οικονομικής μεγέθυνσης ήταν υψηλός, το νόμισμα σταθερό και ο δείκτης τιμών εξαιρετικά χαμηλός. Παρόλα αυτά πολλά κράτη μέλη βασιζόμενα ακριβώς σε αυτά τα αποτελέσματα χαλάρωσαν τις πολιτικές τους με στόχο την δημοσιονομική και νομισματική σύγκλιση, με αποτέλεσμα όταν έκανε την εμφάνιση της η διεθνής οικονομική κρίση του 2008 η ΕΝΕ

πιάστηκε εξ απήνης καθώς δεν υπήρχαν και δεν είχαν καν θεσμοθετηθεί οι κατάλληλοι μηχανισμοί για την αντιμετώπιση τέτοιων καταστάσεων. Επιπλέον ένα άλλο κρίσιμο ζήτημα που είχε παραβλεφθεί και σίγουρα έπαιξε καθοριστικό ρόλο όσον αφορά τις συνέπειες της κρίσης αυτής είναι το γεγονός ότι ένας αριθμός κρατών μελών δεν πληρούσε τα κριτήρια του Μάαστριχτ. Πράγματι πολλές χώρες ήταν σε μεγάλο βαθμό εκτεθειμένες σε υψηλά ποσοστά χρέους, πολύ υψηλότερα από τον Ευρωπαϊκό μέσο όρο. Επίσης δομικές μεταρρυθμίσεις οι οποίες αποτελούσαν προαπαιτούμενα για την επιτυχία της ΕΝΕ δεν είχαν εφαρμοστεί από πολλά κράτη μέλη. Οι ερευνητές και οι αναλυτές είχαν ως επί το πλείστον καταδείξει εγκαίρως αυτά τα ζητήματα, ενώ πολλοί πρότειναν και λύσεις που θα μπορούσαν σε ένα μεγάλο βαθμό να αμβλύνουν τις συνέπειες της κρίσης.

Παρά τις όποιες απαισιόδοξες προβλέψεις η Ευρωζώνη κατάφερε να επιβιώσει από 3 πολύ σοβαρές κρίσεις (Διεθνής Χρηματοοικονομική Κρίση τους 2008, τη κρίση των ΡΙΙGS 2010-2015 και την Ελληνική κρίση του 2016) αποδεικνύοντας την ανθεκτικότητα της. Πλέον η συζήτηση μετατίθεται, από τα τέλη του 2016, στο πως μπορεί να διασφαλιστεί περαιτέρω η βιωσιμότητα της ΕΝΕ προκειμένου να μην βρεθεί ξανά αντιμέτωπη με τα φαινόμενα της τελευταίας δεκαετίας η να είναι σε θέση να διαχειριστεί τις όποιες καταστάσεις προκύπτουν με τις ελάχιστες δυνατές συνέπειες δεδομένου ότι οι κρίσεις αυτές άφησαν ως κληρονομιά υψηλά επίπεδα ευρωσκεπτικισμού και λαϊκισμού.

5^α. Συνολική Αποτίμηση και Προοπτικές της ΕΝΕ με βάση τα πλέον πρόσφατα δεδομένα (2018-2020)

Πλέον όπως αναφέρθηκε και παραπάνω η συζήτηση μετατέθηκε στο τι δεν έγινε και τι πρέπει να γίνει από εδώ και πέρα καθώς επίσης και ποιές είναι οι μελλοντικές προοπτικές της Ευρωπαϊκής Νομισματικής Ένωσης. Από τα τέλη του 2018 άρχισε να υπάρχει σχετική αρθρογραφία καθώς και κάποιες μελέτες και αναλύσεις για το ζήτημα. Σίγουρα η δεξαμενή αυτή δεν είναι μεγάλη αλλά θεωρούμε ότι είναι πλέον αντιπροσωπευτική για το πως πρέπει να αντιμετωπιστεί το όλο ζήτημα. Καταφέραμε να εντοπίσουμε, θεωρούμε σημαντική αρθρογραφία αναφορικά με τους πιθανούς κινδύνους και τις όποιες προοπτικές από εδώ και μετά και υπό ποιές προϋποθέσεις αυτές θα επισυμβούν.

Οι Berger *et al* (2019) θεωρούν ότι η πρόοδος ως προς τη δημοσιονομική σύγκλιση η οποία αρχικά είχε συντελεστεί ως αποτέλεσμα της κρίσης, πλέον παρουσιάζει κάμψη. Επιπλέον παρά το γεγονός ότι φαίνεται να υπάρχει συμφωνία ως προς το γεγονός ότι η ΕΝΕ χρειάζεται περαιτέρω ανάπτυξη, το πως αυτή θα συντελεστεί είναι ακόμη ασαφές. Οι μελετητές θεωρούν ότι η διαδικασία σύγκλισης θα πρέπει να είναι μακρά προκειμένου να είναι ασφαλής και να διορθωθούν όλα τα αρχιτεκτονικά ελαττώματα που διαπιστώθηκαν κατά τη διάρκεια των κρίσεων της δεκαετίας του 2010-2020. Κατά τη γνώμη τους η μακρά αυτή διαδικασία θα πρέπει να βασίζεται σε 3 πυλώνες. Ο πρώτος πυλώνας έχει να κάνει με το επιμερισμό των δημοσιονομικών κινδύνων κάτι που θα ενδυναμώσει το κανόνα περί μη διάσωσης. Ο δεύτερος πυλώνας αφορά την εφαρμογή επιπλέον συμπληρωματικών μεταρρυθμίσεων στον χρηματοπιστωτικό τομέα προκειμένου να διαχωριστούν οι τράπεζες από τη προστασία του κράτους. Ο τρίτος πυλώνας αφορά τη θεσμοθέτηση κανονισμών οι οποίοι θα αποθαρρύνουν τους λεγόμενους ηθικούς κινδύνους. Θεωρητικά η διαδικασία αυτή θα αναγκάσει τον χρηματοπιστωτικό τομέα να παρέχει περισσότερα κίνητρα για τη διασφάλιση της δημοσιονομικής πειθαρχίας σε σχέση με ότι συμβαίνει τώρα. Η ενίσχυση της δημοσιονομικής σύγκλισης θα πρέπει να περάσει από πολλά τεχνικά, νομικά, επιχειρησιακά και πολιτικά εμπόδια, ζητήματα δηλαδή που δεν αφορούν αποκλειστικά την οικονομική πολιτική. Συμπερασματικά όλες οι παραπάνω δυσκολίες, εφόσον δε συντελεστεί ο διαμοιρασμός των δημοσιονομικών κινδύνων θα εξακολουθούν να θέτουν το εγχείρημα της ΕΝΕ υπό απειλή.

Οι Dellepiane-Avellaneda, *et al* (2018) θεωρούν ότι η Ευρωπαϊκή δημοσιονομική κρίση δεν πρέπει να ειδωθεί υπό το πρίσμα ενός κοινού, συνηθισμένου προβλήματος. Στα πλαίσια της έρευνας τους και αναλύοντας συγκριτικά στοιχεία διαπίστωσαν ότι οι εγγενείς αδυναμίες και τα προβλήματα των Ευρωπαϊκών οικονομιών της περιφέρειας παρουσιάζουν μεγάλες ομοιότητες με τις αναπτυσσόμενες οικονομίες. Στα πλαίσια αυτά οι μελετητές τοποθετούν τη συζήτηση αναφορικά με τις προοπτικές της ΕΝΕ στη βάση τριών παραμέτρων: 1) την επιβολή δεσμευτικών πολιτικών, 2) τη σταθεροποίηση της πιστοληπτικής ικανότητας, 3) τη διατήρηση της δημοκρατικής νομιμοποίησης σε περιόδους κρίσεως.

Οι De Santis, et al (2019) διαπιστώνουν ότι ο ρυθμός ανάπτυξης στην Ευρωζώνη κατά τη διάρκεια των τελευταίων 20 ετών μειώνεται συνεχώς. Επιπλέον όλες οι κρίσεις της προηγούμενης δεκαετίας (2010-2020) έχουν συρρικνώσει τις προοπτικές της ΕΝΕ. Στη μελέτη τους οι ερευνητές εξετάζουν τη συνεισφορά δομικών παραμέτρων στην ανάπτυξη 11 κρατών μελών στην ΕΝΕ. Τα δεδομένα τους καλύπτουν μια περίοδο 18 ετών από το 1996-2014. Επίσης εξετάζουν κατά πόσο οι Ευρωπαϊκοί δημοσιονομικοί κανόνες, ειδικά μετά την δημοσιονομική κρίση και κρίση χρέους, συνέβαλλαν στην υποχώρηση της ανάπτυξης. Τα αποτελέσματα είναι ενδιαφέροντα. Συγκεκριμένα μεταβλητές όπως ο πληθυσμός, οι δαπάνες έρευνας και ανάπτυξης ή τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, ο βαθμός οικονομικής ελευθερίας και ο βαθμός ποιότητας θεσμών, συνεισφέρουν στην αύξηση της παραγωγής εντός της ΕΝΕ. Τέλος μέχρι και ποσοστό 90% του ΑΕΠ η συσσώρευση δανεισμού επιδρά θετικά στην οικονομική ανάπτυξη.

Οι Blesse, S., et al (2020) παρουσιάζουν μια πολύ πρόσφατη μελέτη αναλύοντας ουσιαστικά τις απόψεις των οικονομολόγων των χωρών μελών της ΕΝΕ που προέρχονται από την Ανατολική Ευρώπη, αναφορικά με το πως αυτή πρέπει να μεταρρυθμιστεί. Οι απόψεις των οικονομολόγων αυτών συγκλίνουν στα εξής : 1) Ένα ισορροπημένο πλέγμα μεταρρυθμίσεων θα πρέπει να συνδυάζει αυτοσυγκράτηση αναφορικά με τα επίπεδα δανεισμού, και αλληλεγγύη. 2) Τη θεσμοθέτηση συγκεκριμένης και βιώσιμης διαδικασίας πτώχευσης για όσα κράτη μέλη βρεθούν στο σημείο αυτό. Η διαδικασία αυτή θα λειτουργήσει αποτρεπτικά, ως προς τη μη εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων, δεδομένου ότι δε θα υφίσταται πλέον το ενδεχόμενο διάσωσης. Δηλαδή δε θα είναι δυνατή η διάσωση μιας χώρας διαμέσου μεταφοράς πακέτων κονδυλίων διάσωσης από άλλες χώρες αλλά θα λαμβάνουν χώρα εκτεταμένα «κουρέματα» επί των τίτλων ιδιωτών επενδυτών. 3) Νέα σταθεροποιητικά εργαλεία θα πρέπει να χρησιμοποιηθούν για τη διαχείριση της υψηλής ανεργίας και του χαμηλού ρυθμού ανάπτυξης. Όλο αυτό το πλέγμα μέτρων θα αυξήσει σημαντικά τη δημοφιλία της ΕΝΕ στις χώρες αυτές αλλά και γενικά σε όλα τα κράτη μέλη.

Οι Freitag, S.& Stosberg (2018), αναλύουν το ζήτημα του δημοσιονομικού συντονισμού μεταξύ κρατών μελών και Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του ζητήματος των θετικών δημοσιονομικών διαρροών από το ένα κράτος στο άλλο, ζήτημα στο οποίο οι Ευρωπαϊκοί θεσμοί φαίνεται να αποδίδουν εξαιρετική βαρύτητα. Οι αναλυτές διαπιστώνουν ότι το φαινόμενο αυτό θα έχει περιορισμένη επιρροή και κατά συνέπεια θα πρέπει οι όποιες αποφάσεις δημοσιονομικής πολιτικής να είναι προϊόν ευρύτερης διαπραγματεύσεως και συναίνεσης.

Οι Deskar-Škrbić, M., Kuponac,(2020) στα πλαίσια της συμπλήρωσης 20 ετών από την υιοθέτηση του ευρώ και με δεδομένο ότι κάποιες χώρες δεν είναι διατεθειμένες να συμμετάσχουν στην ΕΝΕ, ενώ χώρες όπως οι Τσεχία, η Σουηδία, η Ουγγαρία και η Πολωνία αν και έχουν ενταχθεί στο ευρώ έχουν αναστείλει επ' αόριστον την υιοθέτηση του προσπαθούν να εντοπίσουν τους λόγους για τους οποίους συμβαίνει αυτό. Οι αποφάσεις αυτές αποτελούν απόρροια πολλών παραγόντων όπως οικονομικοί, κοινωνικοί, νομικοί, πολιτικοί ακόμη και συναισθηματικοί. Όμως το βασικό επιχείρημα αυτών των χωρών για τη μη υιοθέτηση του ευρώ, το οποίο οι αναλυτές αξιολογούν σε αυτή τη μελέτη, είναι η απώλεια της νομισματικής ανεξαρτησίας και το κόστος που αυτή συνεπάγεται. Τα αποτελέσματα της ανάλυσης καταδεικνύουν ότι υπάρχει άμεση και έντονη σχέση μεταξύ των επιτοκίων και των επιχειρηματικών κύκλων ανάμεσα στις 2 ομάδες χωρών, δηλαδή αυτών που ανήκουν στο ευρώ και αυτών που δεν ανήκουν. Επιπλέον και οι δυο ομάδες χωρών αντιμετωπίζουν τις ίδιες ασυμμετρίες και σοκ. Κατά συνέπεια δεν προκύπτει ότι το κόστος της απώλειας νομισματικής ανεξαρτησίας είναι τόσο σημαντικό που να αποτρέπει τη συμμετοχή στην ΕΝΕ. Επομένως οι

κύριοι λόγοι μη ένταξης είναι συναισθηματικοί.

Ο Schmidt, V.A. (2019), θεωρεί ότι μετά από όλα τα γεγονότα της τελευταίας δεκαετίας η ΕΕ θα καταλήξει να είναι 2 πυρήνων ενός σκληρού πυρήνα που θα αποτελείται από τα κράτη μέλη της Ευρωζώνης και ενός μαλακού πυρήνα που θα αποτελείται από τις υπόλοιπες χώρες. Ο Schmidt θεωρεί ότι αυτή η επιλογή είναι μονόδρομος καθώς αποτελεί τη μόνη βιώσιμη λύση για την Ευρωζώνη, δεδομένου ότι οι προκλήσεις τις οποίες κλήθηκε να αντιμετωπίσει ανέδειξαν σοβαρά ζητήματα συντονισμού κατά τη λήψη αποφάσεων καθώς και προβλήματα εφαρμογής των όποιων αποφάσεων. Το σύνολο των αποφάσεων που ελήφθησαν σε επίπεδο ΕΕ ήταν κατά πλειοψηφία πολιτικές αποφάσεις και όχι τεχνοκρατικές. Κατά συνέπεια θα πρέπει να υπάρξει διασπορά στη λήψη αποφάσεων υπό την έννοια της αυτονομίας δηλαδή με άλλα λόγια τα κράτη που δεν αποτελούν μέλη της ΕΝΕ να ενεργούν και να αποφασίζουν αυτόνομα τις δημοσιονομικές και νομισματικές τους πολιτικές. Σίγουρα θα υπάρξουν συνέπειες από τη διάχυση των συνεπειών της πολιτικής μιας χώρας στις άλλες χώρες μέλη κάτι που θα πρέπει να αντιμετωπιστεί. Επιπλέον θα πρέπει να υπάρξει μεγαλύτερη σύγκλιση πολιτικών σε διάφορα πεδία πολιτικής όπως η μετανάστευση. Επίσης σίγουρα θα πρέπει να λάβουν χώρα θεσμικές μεταρρυθμίσεις προς τη κατεύθυνση μιας υψηλής διαφορετικότητας Ευρωζώνης. Τέλος είναι δεδομένο ότι κάποιιοι θα έχουν περισσότερα οφέλη και άλλοι λιγότερα από μια τέτοιου είδους σύγκλιση.

Ο Ηου, (2019), στα πλαίσια μιας ποσοτικής μελέτης ερευνά τις συνέπειες της άσφαειας και αβεβαιότητας της οικονομικής πολιτικής λαμβάνοντας υπόψιν και εξετάζοντας μεγάλο αριθμό παραμέτρων για 11 κράτη μέλη της ΕΝΕ. Επιπλέον διαχωρίζει τις χώρες αυτές σε σταθερές και ευάλωτες οι οποίες βίωσαν και τα περισσότερα σοκ. Τα συμπεράσματα της μελέτης αυτής υποδεικνύουν ότι τόσο η πραγματική οικονομία όσο και οι χρηματαγορές επηρεάζονται από τα μακροοικονομικά σοκ. Επίσης, κάτι που προκαλεί εντύπωση, οι χρηματαγορές επηρεάζονται περισσότερο από το μέσο καταναλωτή από τα μακροοικονομικά σοκ. Τέλος σημαντικό εύρημα αποτελεί το γεγονός ότι η μετάδοση των συνεπειών των μακροοικονομικών ασυμμετριών παρουσιάζει μια σταθερότητα με τη πρόοδο του χρόνου.

Ο Γιάννης Στουρνάρας, (2019), αναλύει την Ελληνική κρίση η οποία διήρκεσε παραπάνω από 8 χρόνια, και απαιτήθηκαν 3 σταθεροποιητικά προγράμματα, σημαντική αναδιάρθρωση χρέους, καθώς και 3 προγράμματα ανακεφαλαιοποίησης των τραπεζών προκειμένου να ελεγχθεί, ενώ οι συνέπειες της είναι ακόμη εμφανείς στην Ελληνική κοινωνία στα επίπεδα εισοδήματος, απασχόλησης και περιουσιακών στοιχείων. Οι βασικοί λόγοι που συνέβη αυτό, σύμφωνα με το Γ. Στουρνάρα, έχουν να κάνουν με τις λανθασμένες πολιτικές, με την άρνηση εφαρμογής των απαιτούμενων μεταρρυθμίσεων, με καθυστερήσεις καθώς και με δομικές αδυναμίες του εγχειρήματος της ΕΝΕ. Πάντως ο Στουρνάρας υποστηρίζει ότι παρά τις παραπάνω δυσκολίες και προβλήματα, τα εφαρμοσθέντα προγράμματα δημοσιονομικής προσαρμογής κατάφεραν να εξαλείψουν τις μακροοικονομικές ανισοροπίες, να ενισχύσουν την ανταγωνιστικότητα της αγοράς εργασίας και να μεταρρυθμίσουν καθιστώντας τους πιο ανταγωνιστικούς, σημαντικούς κλάδους της Ελληνικής οικονομίας. Επιπροσθέτως το τραπεζικό σύστημα αναδιαρθρώθηκε επιτυχώς και το σύστημα διοίκησης και διαχείρισης του βελτιώθηκε. Πλέον η οικονομία βρίσκεται σε στάδιο ανάκαμψης, η εξωστρέφεια της έχει ενισχυθεί και τομείς με έμφαση στις εξαγωγές αγαθών βγαίνουν στην επιφάνεια. Παρόλα αυτά υπάρχουν ακόμη σημαντικές προκλήσεις που θα πρέπει να αντιμετωπιστούν όπως το υψηλό επίπεδο δημοσίου χρέους, η υψηλή ανεργία και τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια του ιδιωτικού τομέα. Προκειμένου να αντιμετωπιστούν αυτές οι προκλήσεις θα πρέπει να ενισχυθεί περαιτέρω η

λεγόμενη οικονομία της γνώσης και η εξωστρέφεια συνολικά των κλάδων της Ελληνικής οικονομίας. Επιπλέον σίγουρα θα πρέπει να ενισχυθεί η διαδικασία ολοκλήρωσης της ΕΝΕ ενισχύοντας παράλληλα τις διαδικασίες διασποράς των κινδύνων μεταξύ των κρατών μελών καθώς και τις διαδικασίες πολιτικής αλληλεγγύης μεταξύ των κρατών μελών.

Ο παρακάτω πίνακας συνοψίζει τα συμπεράσματα της αξιολόγησης του εγχειρήματος της ΕΝΕ μετά από 20 χρόνια λειτουργίας καθώς και τι θα πρέπει να συμβεί προκειμένου η Νομισματική Ένωση να διατηρήσει τη βιωσιμότητα της.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΕΝΕ ΜΕΤΑ 20 ΕΤΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ	
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ-ΔΡΑΣΕΙΣ
1. Η διαδικασία της σύγκλισης είναι σε κάμψη	1. Επιμερισμός δημοσιονομικών κινδύνων
2. Οι αυστηροί δημοσιονομικοί κανόνες που εφαρμόστηκαν κατά τη δεκαετία 2010-2020 συρρίκνωσαν την ανάπτυξη	2. Διαχωρισμός Τραπεζών από τη προστασία του κράτους
3. Δεν υπάρχει επιστημονική βάση ότι οι θετικές επιπτώσεις της δημοσιονομικής πολιτικής μιας χώρας επηρεάζουν και άλλες χώρες	3. Παροχή ηθικών κινήτρων
4. Δεν φαίνεται να υπάρχει κάποιο όφελος από τη διατήρηση οικονομικής ανεξαρτησίας με τη μη ένταξη στην ΕΝΕ. Οι λόγοι μη ένταξης είναι καθαρά συναισθηματικοί.	4. Επιβολή δεσμευτικών δημοσιονομικών πολιτικών
5. Υπάρχουν 2 ταχύτητες οικονομιών εντός της ΕΝΕ.	5. Σταθεροποίηση πιστοληπτικής ικανότητας κρατών
	6. Ενίσχυση δημοκρατικής νομιμοποίησης
	7. Επένδυση σε εκπαίδευση και έρευνα ενισχύει την ανάπτυξη εντός ΕΝΕ
	8. Ενίσχυση μεταρρυθμίσεων με συνδυασμό αυτοσυγκράτησης
	9. Συγκεκριμένη διαδικασία πτώχευσης που δεν θα προβλέπει τη μεταφορά πακέτων διάσωσης από τη μια χώρα στην άλλη
	10. Εκπόνηση πολιτικών για τη μείωση της ανεργίας και τόνωση της ανάπτυξης
	11. Θα πρέπει να υπάρξει σύγκλιση πολιτικής και σε άλλα πεδία εκτός του οικονομικού.
	12. Θα πρέπει να υπάρξει διασπορά κινδύνων μεταξύ κρατών μελών
	13. Ενίσχυση των μεταρρυθμιστικών πολιτικών προς ενίσχυση της οικονομικής σύγκλισης.

Πλέον με βάση τη παραπάνω ανάλυση έχουμε συγκεντρώσει σημαντικά αποτελέσματα και δεδομένα από την προ-εφαρμοστική περίοδο καθώς και για τη περίοδο εφαρμογής της Ευρωπαϊκής Νομισματικής Ένωσης τη τελευταία εικοσαετία. Συνολικά έχουμε αποτελέσματα, με βάση την επιστημονική αρθρογραφία, για περίοδο σχεδόν 30 ετών, ήτοι από το 1990. Κατά συνέπεια μπορούμε να αξιολογήσουμε το βαθμό επιτυχίας της Ευρωπαϊκής Νομισματικής Ένωσης αλλά και να εκφράσουμε μια σχετικά ασφαλή εκτίμηση για τις προοπτικές της. Θα διενεργήσουμε την αξιολόγηση μας ως εξής:

- i. Από τους πίνακες των περιόδων που παρουσιάστηκαν παραπάνω θα διαμορφώσουμε ένα τελικό ισοζύγιο προβλημάτων/αποτελεσμάτων που εξακολουθούν να υφίστανται

καθώς και ποιές από τις προτάσεις/δράσεις της ακαδημαϊκής κοινότητας έχουν υιοθετηθεί.

- ii. Στο αριστερό μέρος (χρέωση) του ισοζυγίου θα παραθέσουμε τα προβλήματα που επιλύθηκαν καθώς και τις προτάσεις που υιοθετήθηκαν
- iii. Στο δεξιό μέρος (πίστωση) του ισοζυγίου θα παραθέσουμε τα προβλήματα που εξακολουθούν να υφίστανται και τις δράσεις/προτάσεις που δεν έχουν ληφθεί υπόψη ή δεν έχουν ακόμη ενεργοποιηθεί.
- iv. Με βάση το περιεχόμενο του ισοζυγίου θα προσπαθήσουμε να εξαγάγουμε μια ασφαλή εκτίμηση για το μέλλον της ένωσης επί τη βάση ότι τα προβλήματα που διακινούνται αποτελούν εστίες μελλοντικών κινδύνων. Επίσης η μη υιοθέτηση δράσεων για την επίλυση των ζητημάτων πιθανώς να οδηγήσει σε μεγέθυνση των προβλημάτων και υπονόμευση του εγχειρήματος.
- v. Με βάση το iv θα καταρτίσουμε ένα σχετικό πίνακα αξιολόγησης κινδύνων με βάση τη σημαντικότητα των κινδύνων και το ενδεχόμενο αυτοί να επισυμβούν.
- vi. Επίσης θα καταρτίσουμε σχετικό πίνακα αξιολόγησης των προτάσεων που κατατέθηκαν ως προς τη πιθανότητα μη υιοθέτησης τους και τον αρνητικό αντίκτυπο που θα έχει η μη υιοθέτησή τους στην ΕΝΕ.
- vii. Οι εκτιμήσεις ως προς το να επισυμβεί ένα ενδεχόμενο βασίζονται στις μέχρι τώρα αντιδράσεις, δράσεις, συμφέροντα και το τρόπο λειτουργίας των Ευρωπαϊκών Οργάνων και Κυβερνήσεων κατά τη διαδικασία σύγκλισης και υιοθέτησης του Ευρώ.

Παρακάτω παρουσιάζεται το ισοζύγιο με τις θετικές δράσεις της Ευρωπαϊκής Νομισματικής Ένωσης αλλά και τις παραλήψεις της για δράσεις και μέτρα που δεν έλαβε και κινδύνους που δεν αντιμετώπισε. Συνολικά καθ' όλη τη διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου δηλαδή από το 1990, κατά τη προετοιμασία του εγχειρήματος, έως και τις αρχές του 2020 η επιστημονική αρθρογραφία παραθέτει 34 εστίες κινδύνων αν στις 32 των τριών περιόδων όπως τις διαχωρίσαμε προστεθούν και οι δυο επιπλέον κίνδυνοι που διαπιστώνονται από την αρθρογραφία των 2 τελευταίων ετών όσον αφορά την αξιολόγηση της ΕΝΕ και συγκεκριμένα η κάμψη της διαδικασίας σύγκλισης και ο χαμηλός ρυθμός ανάπτυξης της Ευρωζώνης. Επιπλέον παρατίθενται 35 δράσεις και μέτρα για το μετριασμό και την ελαχιστοποίηση των όποιων κινδύνων. Παρατηρούμε λοιπόν ότι από τους 34 κινδύνους που καταγράφηκαν στα 28 έτη προετοιμασίας και λειτουργίας της ΕΝΕ εξακολουθούν να υφίστανται ακόμη 15. Σίγουρα όμως οι κίνδυνοι οικονομικής κατάρρευσης των χωρών του Νότου, η κατάρρευση του ευρώ, η διάσωση των Τραπεζών και η συνολική σταθεροποίηση των οικονομιών της Ευρωζώνης, αντιμετωπίστηκαν με τον ένα ή τον άλλο τρόπο και αυτό αποτελεί σημαντικό επίτευγμα δεδομένου ότι η επιβίωση αποτελεί προαπαιτούμενο της επιτυχίας. Και η ευρωζώνη κατάφερε να επιβιώσει παρά τις λάθος πολιτικές και τις εγγενείς αδυναμίες. Οι υπόλοιπες εστίες κινδύνων θα μπορούσαν να θεωρηθούν δευτερεύουσες δεδομένων των συνθηκών αλλά δεν μπορούν όμως να παραληφθούν εφόσον η Ευρωζώνη θέλει να συνεχίσει όχι απλά να επιβιώνει των δυσκολιών αλλά να αποτελεί μοντέλο επιτυχούς νομισματικής ένωσης και μελλοντικά. Και σίγουρα οι 15 αδυναμίες που καταγράφονται και στους οποίους δεν έχει δοθεί βαρύτητα μέχρι στιγμής θα πρέπει να αντιμετωπιστούν έγκαιρα και σωστά διαφορετικά μπορεί να αποτελέσουν πηγές υπονόμευσης και μελλοντικής αποτυχίας, ήτοι διάλυσης της ΕΝΕ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5. ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΚΙΝΔΥΝΩΝ

<i>Χρέωση(+)</i>	<i>Πίστωση(-)</i>
ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΠΟΥ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΤΗΚΑΝ	ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΠΟΥ ΕΞΑΚΟΛΟΥΘΟΥΝ ΝΑ ΥΦΙΣΤΑΝΤΑΙ
<ol style="list-style-type: none"> 1. Κατάρρευση Νομίσματος 2. Κατάρρευση Οικονομιών του Νότου 3. Διάσωση Τραπεζών 4. Οικονομική Σταθεροποίηση 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Έλλειμμα φυσικής ηγεσίας 2. Ευαισθησία στα εξωγενή σοκ 3. Μη τεχνοκρατικές αποφάσεις έχουν σημαντικό ρόλο 4. Οι χώρες μέλη δεν αποτελούν το ιδεατό μέλος σύμφωνα με τη θεωρία του Mundel 5. Κάποιες χώρες δεν πληρούν ακόμη τα κριτήρια του Μάαστριχτ 6. Δεν υπάρχει συμφωνία αναφορικά με διαδικασίες επίλυσης προβλημάτων και λήψης αποφάσεων 7. Χαμηλό επίπεδο συντονισμού 8. Αύξηση μέσου χρέους/ΑΕΠ 9. Αλόγιστη επέκταση με εισδοχή νέων μελών. 10. Δεν υπάρχει θεσμοθετημένος μηχανισμός διάσωσης 11. Οικονομίες διαφορετικών ταχυτήτων 12. Πολύπλοκοι, χειραγωγήσιμοι, γραφειοκρατικοί, δημοσιονομικοί κανόνες 13. Αδύναμη επιβολή δημοσιονομικών κανόνων 14. Αύξηση Ευρωσκεπτικισμού 15. Έλλειψη συναίνεσης δημοσιονομικής, νομισματικής και κοινωνικής πολιτικής

ΠΙΝΑΚΑΣ 6. ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΔΡΑΣΕΩΝ

<i>Χρέωση(+)</i> ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ - ΜΕΤΡΑ ΠΟΥ ΥΙΟΘΕΤΗΘΗΚΑΝ	<i>Πίστωση(-)</i> ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ - ΜΕΤΡΑ ΠΟΥ ΑΓΝΟΗΘΗΚΑΝ
<ol style="list-style-type: none"> 1. Δημιουργία Ταμείου που ασχολείται με χώρες που αντιμετωπίζουν χρηματοοικονομικές δυσκολίες 2. Κεντροποιημένες Δημοσιονομικές Πολιτικές 3. Κατάρτιση Ευρωπαϊκού Προϋπολογισμού 4. Περισσότερη δημοσιονομική προσαρμογή 5. Εξέταση Λύσεων και σε Εθνικό επίπεδο 6. Αύξηση Δομικών μεταρρυθμίσεων 7. Προσαρμογή δεικτών σε ειδικές καταστάσεις 8. Ευρωπαϊκό Ταμείο Επενδύσεων 9. Σταθεροποίηση Πιστοληπτικής ικανότητας κρατών μελών 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ίδρυση Ανεξάρτητης Νομισματικής Αρχής 2. Περισσότερος Συντονισμός 3. Διαφανή δημοσιονομικά μέτρα 4. Συγκεκριμένο πλαίσιο λήψης αποφάσεων 5. Παροχή κινήτρων στα κράτη μέλη για νοικοκύρεμα των δημοσιονομικών τους. 6. Θεσμοθέτηση συγκεκριμένης διαδικασίας πτώχευσης και ίδρυση μηχανισμού διαχείρισης κρίσεων 7. Απλοποίηση δημοσιονομικών κανόνων 8. Να λαμβάνονται υπόψιν και οι κοινωνικές συνθήκες κατά το σχεδιασμό πολιτικής. 9. Θεσμοθέτηση ελάχιστων δεικτών ανταγωνιστικότητας 10. Επιμερισμός δημοσιονομικών κινδύνων 11. Διαχωρισμός τραπεζών από τη προστασία του κράτους 12. Παροχή ηθικών κινήτρων στο χρηματοπιστωτικό τομέα 13. Επιβολή δεσμευτικών πολιτικών 14. Ενίσχυση δημοκρατικής νομιμοποίησης κατά τη λήψη αποφάσεων 15. Συνέχιση μεταρρυθμίσεων σε συνδυασμό με αλληλεγγύη 16. Εκπόνηση πολιτικών ανάπτυξης και μείωσης της ανεργίας 17. Σύγκλιση πολιτικών και σε άλλα πεδία εκτός της οικονομίας 18. Ανεξάρτητο Δημοσιονομικό Συμβούλιο 19. Ανεξάρτητος Υπουργός Οικονομικών 20. Μηχανισμός Διάσωσης χωρίς μεταφορά κεφαλαίων από μια χώρα στην άλλη.

Αυτό που αξίζει να σημειωθεί είναι το γεγονός ότι, όσον αφορά τους εντοπισθέντες κινδύνους, η συντριπτική τους πλειοψηφία και συγκεκριμένα οι πιστωθέντες κίνδυνοι 1,2,4,5,11,13 έχουν

αντοπισθεί ακόμη από τη περίοδο της προεφαρμογής. Οι κίνδυνοι αυτοί αποτελούν σχεδόν το 25% των συνολικά εντοπισμένων κινδύνων και δεν έχουν αντιμετωπισθεί επί 30 σχεδόν χρόνια. Το δεδομένο αυτό καταδεικνύει το πόσο αργή είναι η διαδικασία λήψης αποφάσεων στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Αναφορικά με το ζήτημα των προτάσεων- δράσεων συνολικά στην εξετασθείσα ακαδημαϊκή αρθρογραφία όλων των περιόδων αναπτύσσονται 37 προτάσεις –δράσεις εκ των οποίων οι 8 μπορούν να θεωρηθούν πλέον ανενεργές ήτοι ξεπερασμένες από τις εξελίξεις. Όμως οι υπόλοιπες 29 θα μπορούσαν να ενεργοποιηθούν ούτως ώστε να ενισχυθεί η βιωσιμότητα της Ευρωπαϊκής Νομισματικής Ένωσης καθώς και η ανθεκτικότητα της απέναντι σε έκτακτα και ασύμμετρα φαινόμενα. Από το ισοζύγιο παρατηρούμε ότι από τα 29 εργαλεία που προτάθηκαν από τους ερευνητές κατά τη διάρκεια των 30 ετών που διανύθηκαν από τη προετοιμασία και την εφαρμογή της ΕΝΕ μέχρι και σήμερα, έχουν μόλις υλοποιηθεί τα 9 ενώ τα υπόλοιπα 20 δεν φαίνεται να έχουν ληφθεί υπόψη, δηλαδή μόλις σχεδόν το 31% των προτάσεων έχουν ληφθεί υπόψη, ποσοστό αρκετά χαμηλό. Κατά συνέπεια η ΕΝΕ θα πρέπει ακόμη να διανύσει αρκετό δρόμο μέχρι να σταθεροποιηθεί να ενισχυθεί και να θωρακιστεί έναντι ασύμμετρων φαινομένων κάτι το οποίο θα διασφαλίσει και την μελλοντική επιτυχία του εγχειρήματος.

Πρέπει να τονίσουμε στο σημείο αυτό ότι δεν είναι δυνατή η αντιστοίχιση της κάθε δράσεως με ένα συγκεκριμένο κίνδυνο δεδομένου ότι οι ερευνητές προβαίνουν σε συνολικό πλέγμα προτάσεων για τη αντιμετώπιση της συνολικής κατάστασης. Οι αναλυτές σε όλη την αρθρογραφία που μελετήθηκε δεν αντιστοιχίζουν κάθε προτεινόμενη δράση με συγκεκριμένο κίνδυνο.

Στα πλαίσια αυτά και προκειμένου να διερευνήσουμε τις προοπτικές βιωσιμότητας της ΕΝΕ κατασκευάσαμε 2 πίνακες εκτίμησης κινδύνων με βάση πρώτον τους κινδύνους που εξακολουθούν να υφίστανται σύμφωνα με την αρθρογραφία και δεύτερον με βάση τα μέτρα που προτάθηκαν και δεν ελήφθησαν. Συγκεκριμένα στο πρώτο πίνακα αξιολογούμε όλους τους κινδύνους που περιέρχονται στο ισοζύγιο με βάση τη προοπτική αυτοί να επισυμβούν και με βάση τον αντίκτυπο που θα έχουν στο όλο εγχείρημα της ΕΝΕ εάν και εφόσον τελικά επέλθουν. Στη κάθετη στήλη παραθέτουμε το πόσο πιθανό είναι να επέλθει ο κίνδυνος. Η εκτίμηση μας βασίζεται στη συμπεριφορά των θεσμικών παραγόντων της ΕΝΕ κατά τη διάρκεια των τελευταίων 30 ετών ως προς την αντιμετώπιση των προβλημάτων και των προκλήσεων που ανέκυψαν, όπως αυτή προκύπτει από την επιστημονική αρθρογραφία της περιόδου. Στις υπόλοιπες στήλες περιέχεται ο αντίκτυπος που θα έχει ο κίνδυνος αν επέλθει. Η πιθανότητα κινδύνου κατηγοριοποιείται ως εξής : Σχεδόν Απίθανο να συμβεί, Ελάχιστο Πιθανό να συμβεί, Πιθανό να συμβεί, Ενισχυμένα Πιθανό να συμβεί και Βέβαιο ότι θα συμβεί. Αναφορικά με τον αντίκτυπο που θα έχει ο κάθε κίνδυνος όταν συμβεί, αυτός κατηγοριοποιείται ως εξής : Αδιάφορος, Χαμηλός, Μέτριος, Υψηλός, Καταστροφικός. Στα ανάλογα κελιά εντάσσουμε τους ανάλογους κινδύνους σύμφωνα με τον αύξων αριθμό που τους έχει αποδοθεί στο ισοζύγιο, όπως φαίνεται παρακάτω

ΠΙΝΑΚΑΣ 7. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΚΙΝΔΥΝΩΝ

ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΟΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ					
<i>Πιθανότητα/Βαθμός Κινδύνου</i>	Αδιάφορος	Χαμηλός	Μέτριος	Υψηλός	Καταστροφικός
Σχεδόν Απίθανο					
Ελάχιστα Πιθανό				9	
Πιθανό		12	1,13	2,7,10	6
Ενισχυμένα Πιθανό		5	8,11,14	3,15	
Βέβαιο	4				

Κατά συνέπεια, το γεγονός (6) ότι δεν υπάρχει συμφωνία ως προς τις διαδικασίες επίλυσης προβλημάτων και διαχείρισης κρίσεων κρίνεται πιθανό ότι θα καταστεί μόνιμο πρόβλημα, ο αντίκτυπος του οποίου θα είναι πραγματικά καταστροφικός δεδομένου ότι είναι δύσκολο να αντιμετωπιστούν απειλητικές καταστάσεις όταν δεν είναι δυνατό να συμφωνηθούν οι σχετικές διαδικασίες για την αντιμετώπιση τους. Επίσης είναι πιθανό να επισυμβούν εξωγενή σοκ, να υπάρχει χαμηλό επίπεδο συντονισμού καθώς και να μην έχει καθιερωθεί μηχανισμός διάσωσης των χωρών που αντιμετωπίζουν προβλήματα (2,7,10), απειλές τις οποίες θεωρούμε ότι θα έχουν σημαντικές αρνητικές συνέπειες για την ΕΝΕ. Επίσης κίνδυνοι όπως η αγνόηση των τεχνοκρατικών δεδομένων και η λήψη αποφάσεων με πολιτικά κριτήρια μπορεί να αποτελέσουν σημαντική απειλή όπως και η έλλειψη συναίνεσης σε δημοσιονομικές, νομισματικές και κοινωνικές πολιτικές, δεδομένου ότι υπάρχουν σημαντικές πιθανότητες με βάση τα μέχρι σήμερα δεδομένα να επισυμβούν. Τέλος η αλόγιστη επέκταση μπορεί να αποτελέσει σημαντική απειλή δεδομένου ότι θα αυξήσει την ανομοιογένεια (πολιτική, οικονομική κλπ) αλλά θεωρούμε ότι το ενδεχόμενο αυτό δεν είναι ιδιαίτερα πιθανό αφού τα υπό ένταξη κράτη θα πρέπει να εκπληρώσουν έναν μεγάλο αριθμό κριτηρίων, ενώ πλέον η διαδικασία επέκτασης τίθεται υπό αμφισβήτηση από πολλά κράτη μέλη και κατά συνέπεια θα ενταχθεί στη κίτρινη ζώνη. Συνεπώς από τους 15 υφιστάμενους κινδύνους της ΕΝΕ οι 6 βρίσκονται εντός κόκκινης ζώνης δεδομένου ότι συνδυάζουν σημαντικές πιθανότητες εμφάνισης και υψηλό η καταστροφικό αντίκτυπο συνεπειών. Κατά συνέπεια τα ζητήματα αυτά θα πρέπει να αντιμετωπιστούν οπωσδήποτε. Επίσης ζητήματα στη κίτρινη ζώνη έχουν μέτριες συνέπειες αλλά αρκετές πιθανότητες να συμβούν. Η πράσινη και η λευκή ζώνη αφορούν ζητήματα με ήσσονος σημασίας συνέπειες χωρίς μεγάλη αρνητική επίδραση στο εγχείρημα της ΕΝΕ και κατά συνέπεια δεν διαμορφώνουν μεγάλες απειλές. Η ποσοτική απεικόνιση των απειλών περιλαμβάνεται στο παρακάτω πίνακα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 8. ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΚΙΝΔΥΝΩΝ

ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΚΙΝΔΥΝΩΝ	
Κόκκινη Ζώνη	40%
Κίτρινη Ζώνη	40%
Πράσινη-Λευκή	20%

Η ερμηνεία αυτού του πίνακα είναι σημαντική αφού

1. Το 40% (κόκκινη ζώνη) των κινδύνων (6,2,7,10,3,15) που εντοπίστηκαν από την αρθρογραφία έχουν αφενός σοβαρές πιθανότητες να συμβούν και αφετέρου σοβαρές συνέπειες, σε επίπεδο δηλαδή δύσκολα διαχειρίσιμο, εφόσον συμβούν. Οι κίνδυνοι αυτοί πρέπει να αντιμετωπιστούν πάση θυσία για να διασφαλιστεί η βιωσιμότητα της ΕΝΕ.

2. Το 40% (κίτρινη ζώνη) των κινδύνων (9,1,13,8,11,14) έχουν είτε σοβαρές πιθανότητες να συμβούν με σοβαρές συνέπειες, πλην όμως διαχειρίσιμες, είτε μικρές πιθανότητες να συμβούν με δύσκολα διαχειρίσιμες συνέπειες. Οι κίνδυνοι αυτοί δεν μπορούν να αγνοηθούν.
3. Το 20% (πράσινη-λευκή ζώνη) των κινδύνων (12,5,4) θα μπορούσαν να αγνοηθούν η να τεθούν σε τελευταία προτεραιότητα δεδομένου ότι οι συνέπειες τους δεν απειλούν με διάλυση το οικοδόμημα της ΕΝΕ.

Ως προς το πλέγμα των μέτρων που έχει προταθεί και δεν έχει ληφθεί υπόψιν από τις ομάδες αποφάσεων της ΕΝΕ η αξιολόγηση τους παρουσιάζεται στο παρακάτω πίνακα

ΠΙΝΑΚΑΣ 9. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ

ΠΙΘΑΝΟΤΗΤΑ ΑΝΑΛΗΨΗΣ ΜΕΤΡΩΝ & ΒΑΘΜΟΣ ΚΙΝΔΥΝΟΥ ΑΠΟ ΤΗ ΜΗ ΛΗΨΗ ΤΟΥΣ					
<i>Πιθανότητα/Βαθμός Κινδύνου</i>	Αδιάφορος	Χαμηλός	Μέτριος	Υψηλός	Καταστροφικός
Σχεδόν Απίθανο	18				
Ελάχιστα Πιθανό	19	7,11,14	1,20	10,6	
Πιθανό	12	5,17	3,9,15	4,13	
Ενισχυμένα Πιθανό			2	16,8	
Βέβαιο					

Η μέθοδος αξιολόγησης είναι ακριβώς η ίδια με την αξιολόγηση των κινδύνων. Σκοπός μας είναι να αποτυπώσουμε, πόσο πιθανό είναι κατά τη γνώμη μας, να μη συμπεριληφθεί μια πρόταση από αυτές που περιλαμβάνονται στην επιστημονική αρθρογραφία στη διαμόρφωση της ΕΝΕ και πόσο σημαντικές θα είναι οι συνέπειες από τη μη συμπερίληψη της τελικά. Βλέπουμε ότι 4 προτάσεις (4,13,16,8) είναι πιθανό έως πολύ πιθανό να μη ληφθούν υπόψη από τις ομάδες αποφάσεων της ΕΝΕ και η μη λήψη τους να έχει σημαντικό αρνητικό αντίκτυπο. Η μη υιοθέτηση των προτάσεων αυτών θεωρούμε ότι διαμορφώνει τη κόκκινη ζώνη. Η κίτρινη ζώνη περιλαμβάνει προτάσεις που η μη λήψη τους είναι πιθανή και ο αντίκτυπος τους θα είναι μέτριος. Επιπλέον η κίτρινη ζώνη περιλαμβάνει προτάσεις οι οποίες συνεπάγονται σημαντικές πιθανότητες να υιοθετηθούν αλλά σημαντικό αντίκτυπο σε περίπτωση που δεν ληφθούν υπόψιν. Η πράσινη και λευκή ζώνη περιλαμβάνουν χαμηλού ρίσκου προτάσεις με την έννοια ότι η μη υιοθέτηση τους δεν επιδρά αποφασιστικά στη βιωσιμότητα της ΕΝΕ. Η ποσοτική απεικόνιση αναφορικά με την μη υιοθέτηση των προτάσεων της ακαδημαϊκής αρθρογραφίας παρουσιάζεται στο πίνακα που ακολουθεί

ΠΙΝΑΚΑΣ 10. ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΚΙΝΔΥΝΩΝ ΑΠΟ ΤΗ ΜΗ ΛΗΨΗΣ ΜΕΤΡΩΝ

ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΚΙΝΔΥΝΩΝ	
Κόκκινη Ζώνη	20%
Κίτρινη Ζώνη	30%
Πράσινη-Λευκή	50%

Από τον πίνακα αυτόν προκύπτει

1. Η μη υιοθέτηση του 20%(κόκκινη ζώνη) των προτάσεων (4,13,16,8) μπορεί να επιφέρει σημαντικές αρνητικές συνέπειες στο εγχείρημα της ΕΝΕ.
2. Η μη υιοθέτηση του 30% (κίτρινη ζώνη) των προτάσεων (2,3,9,15,10,6) θα επιφέρει αρνητικές συνέπειες στην ΕΝΕ οι οποίες θα πρέπει να αντιμετωπιστούν

3. Η μη υιοθέτηση του υπόλοιπου 50%(πράσινη-λευκή ζώνη) των προτάσεων συνεπάγεται χαμηλής η αδιάφορης έντασης επιπτώσεις.

Συνολικά από την ερμηνεία των 2 πινάκων αξιολόγησης και ειδικότερα από τον πίνακα αξιολόγησης των κινδύνων μπορούμε να συνάγουμε ότι η ΕΝΕ βρίσκεται σε κρίσιμη κατάσταση δεδομένου ότι από τους 19 κινδύνους που εντόπισε η επιστημονική αρθρογραφία των τελευταίων 30 ετών, αντιμετωπίστηκαν μόνον οι 4 ενώ οι υπόλοιποι 15 εξακολουθούν να υφίστανται εκ των οποίων το 40% εμπίπτει στη κόκκινη ζώνη ενώ ένα ακόμη 40% στη κίτρινη ζώνη.

Αν και η εκτίμηση μας θα μπορούσε να θεωρηθεί υποκειμενική δεδομένου ότι δεν υπάρχουν ποσοτικά δεδομένα, εντούτοις πιστεύουμε ότι η ανάλυση αυτή είναι προς τη σωστή κατεύθυνση. Ακόμη και αν κάποιος διαφωνεί ως προς την ερμηνεία των πιθανοτήτων να επισυμβεί ένα ενδεχόμενο η τον ακριβή αντίκτυπο των συνεπειών του, σίγουρα δεν μπορεί να αγνοήσει τη προοπτική που θα έχει για την ΕΝΕ η μη αντιμετώπιση των κινδύνων που εξακολουθούν να υπάρχουν και σε πολύ μεγάλο βαθμό μπορούν να εξελιχθούν σε σοβαρότατες απειλές.

6.Συμπεράσματα

Συμπερασματικά θα μπορούσαμε να πούμε ότι η διαδικασία της Ευρωπαϊκής Νομισματικής Ένωσης κατάφερε να αντιμετωπίσει και εξακολουθεί να αντιμετωπίζει πολλά δομικά προβλήματα τα οποία όπως φαίνεται και στο σχετικό ισοζύγιο είναι εκτός από σημαντικά και αρκετά σε αριθμό (15), ενώ μόλις (4) προκλήσεις, πολύ σημαντικές μεν, πολύ λίγες δε, αντιμετωπίστηκαν σε μια περίοδο 28 ετών. Επιπλέον η Ιστορία της ΕΝΕ αποδεικνύει ότι οι αποφάσεις λαμβάνονται εξαιρετικά αργά, η εκτέλεση τους συναντά πολλά γραφειοκρατικά κωλύματα, ενώ το επίπεδο συντονισμού και ηγεσίας εξακολουθεί να είναι πολύ χαμηλό. Σίγουρά το γεγονός ότι η ΕΝΕ κατάφερε να επιβιώσει από όλες τις απανωτές κρίσεις μεταξύ 2008 και 2018 είναι πάρα πολύ σημαντικό και αποδεικνύει το υψηλό επίπεδο αυτοσυντήρησης της. Παρόλα αυτά το εγχείρημα βγαίνει εξαιρετικά τραυματισμένο από όλη αυτή τη δοκιμασία και πριν προλάβει να πάρει ανάσα θα αναγκαστεί να αντιμετωπίσει και τη νέα ασύμμετρη απειλή της πανδημίας του covid19 η οποία φαντάζει να είναι αρκετά μεγαλύτερη πρόκληση από όλες τις άλλες κρίσεις που κλήθηκε να αντιμετωπίσει μέχρι τώρα.

Πράγματι η ΕΝΕ όπως προκύπτει από την ανάλυση μας έχει να αντιμετωπίσει 15 κινδύνους από τους οποίους οι 6 (40%) μπορούν , κατά την εκτίμηση μας, να εξελιχθούν σε σοβαρότατες απειλές ενώ επιπλέον 6 (40%) μπορούν να δημιουργήσουν προβλήματα αν αγνοηθούν. Δηλαδή συνολικά το 80% των κινδύνων που υφίστανται μπορεί να καταστούν απειλές μεγάλης η μεσαίας κλίμακας. Ένα επιπλέον στοιχείο απειλής είναι να αγνοηθούν οι προτάσεις αντιμετώπισης των κινδύνων η ενίσχυσης της βιωσιμότητας της ΕΝΕ όπως αυτές κατατέθηκαν από την επιστημονική κοινότητα. Κατά την εκτίμηση μας η μη υιοθέτηση του 20% των προτάσεων αυτών μπορεί να επιφέρει σημαντικές δυσχέρειες στο εγχείρημα της ΕΝΕ. Επιπλέον ένα ακόμη 30% χρήζει προσοχής από τα αρμόδια όργανα αφού η μη υιοθέτηση τους μπορεί να επιφέρει προβλήματα. Με βάση λοιπόν τα παραπάνω αποτελέσματα είναι ιδιαίτερα εμφανές ότι οι προοπτικές της ΕΝΕ είναι, αν μη τι άλλο, δυσοίωνες τουλάχιστον για το εγγύς μέλλον και εφόσον δεν αντιμετωπιστούν οι κίνδυνοι που ανέκυψαν κατά τη δεκαετία κυρίως,2010-2020, με την υιοθέτηση ενός μεγάλου μέρους των προτάσεων που κατατέθηκαν από τους αναλυτές για την ενίσχυση και εξασφάλιση της βιωσιμότητας της ΕΝΕ. Το γεγονός ότι μόλις 4 από τους 19 συνολικά καταγραφέντες κινδύνους, ήτοι μόλις το 21%, αντιμετωπίστηκε συνηγορεί στην εκτίμηση ότι οι προοπτικές της ΕΝΕ δεν είναι ιδιαίτερα ευοίωνες.

Ένα επιπλέον ποιοτικό δεδομένο, το οποίο έρχεται να επιτείνει την ανησυχία μας αναφορικά με τις προοπτικές της Ευρωπαϊκής Νομισματικής Ένωσης, είναι το γεγονός ότι μια σημαντική μερίδα κινδυνών, περίπου το 25% του συνόλου, είναι παρόντες καθόλη τη διάρκεια του εγχειρήματος ήδη από τη περίοδο της προ-εφαρμογής. Αυτοί οι κίνδυνοι εξακολουθούν να

υπονομεύουν τη βιωσιμότητα της ΕΝΕ εδώ και 30 σχεδόν χρόνια. Το γεγονός αυτό καταδεικνύει το πόσο αργός και πολύπλοκος είναι ο μηχανισμός λήψης αποφάσεων εντός της ένωσης.

Με βάση όλη τη παραπάνω ανάλυση πιστεύουμε ότι είναι, κατά τη γνώμη μας, νευραλγικής σημασίας να αντιμετωπισθούν άμεσα τα εξής ζητήματα

- i. Να οριστούν συγκεκριμένες, σαφείς και σύντομες διαδικασίες, επίλυσης προβλημάτων και λήψης αποφάσεων
- ii. Οι αποφάσεις να είναι δεσμευτικές για όλα τα κράτη μέλη.
- iii. Θα πρέπει να βελτιωθεί σημαντικά το επίπεδο συντονισμού μεταξύ των οργάνων κατά τη διάρκεια λήψης αποφάσεων
- iv. Να θεσμοθετηθεί μηχανισμός διάσωσης των κρατών μελών οι οποίες αντιμετωπίζουν πρόβλημα

Η γρήγορη αντιμετώπιση των παραπάνω ζητημάτων θα ενισχύσει σημαντικά την επιβιωσιμότητα καθώς και τις πιθανότητες επιτυχίας της ΕΝΕ. Εκτιμούμε ότι ο παράγων χρόνος είναι εξαιρετικά σημαντικός και ότι τα χρονικά περιθώρια αντιμετώπισης των κινδύνων μειώνονται σημαντικά.

Θεωρούμε ότι η διαχείριση της μεγάλης οικονομικής κρίσης που ήδη προκύπτει ως συνέπεια της πανδημίας θα κρίνει πολλά για το μέλλον της Ευρωπαϊκής Νομισματικής Ένωσης. Η επιτυχής διαχείριση θα ενισχύσει κατά πολύ το κύρος της ΕΝΕ και θα τη καταστήσει αρκετά πιο «γοητευτική» τόσο στους Ευρωπαίους πολίτες όσο και στους σκεπτικιστές του εγχειρήματος. Σε περίπτωση αποτυχίας διαχείρισης, ανάλογα βέβαια και με το μέγεθος της όποιας αποτυχίας ευρωσκεπτικισμός θα αυξηθεί και οι διαλυτικές τάσεις θα γίνουν πολύ εντονότερες από ότι τη προηγούμενη δεκαετία.

7. Κατάλογος Πηγών

- 1 D.Gross,T. Mayer," *How to Deal with The Threat of Sovereign Deffault in Europe: Towards a European Monetary Fund*",*Intereconomics* 2010|2 pp 64-85
- 2 H.Beck, A.Prinz, "*The Trillima of a Monetary Union: Another Impossible Trinity*"
Intereconomics 2012| 1 pp 39-43
- 3 C. Bean, "*Economic & Monetary Union in Europe*" *Journal for Economic Perspectives*,1992, volume 6,number 4 pp.31-52
- 4 B.Harzog,M.Choi "*Policy Rules In the Economic & Monetary Union*"*Intereconomics* 2017|1 pp 51-56
- 5 A. Hallet,P.Mooslechner "*Challenges for Economic Policy Coordination within European Monetary Union*"
Empirica 1996|26 pp.169-170
- 6 V.P.MAI LE,P.Minford "*Joining the European Monetary Union-Comparing First & Second Generation Open Economy Models*"*Open Economies Review*,2006,17, pp281-296
- 7 J. Melitz, "*A suggested reformulation of the theory of optimal currency areas*"
Open Economies Review,1995,6,pp 281-298
- 8 K. Jurgen,S. Kooths,U.Stolzenburg "*Euro at 20: The Monetary Union from a Bird's Eye View*"
ECON Monetary Dialogue 2019
- 9 S.Muresan "*Prospects for a euro area budget:an analytical outline*" *European View*,2017|16, pp.211-2018
- 10 F. Palm "*The European Exchange Mechanism & The European Monetary Union*"
De Economist,1995|144,No2, pp 305-324
- 11 J.Ryan, J. Loughlin, "*Lessons from historical Monetary Unions-Is the European Monetary Union Making the same mistakes?*" *International Economic Policy*,2018|15 pp.709-725
- 12 D.Salvatore, "*The European Monetary System:Crisis & Future*"*Open Economies Review*,1996|7,pp 601-623
- 13 G.Schnabl, H.Zemenek, "*Inter-temporal Savings,Current Accounts Trend and Asymetric Shocks in an Heterogeneous European Monetary Union*"*Intereconomics*,2011|3 pp.153-160
- 14 T.Bayoumi,B.Eichengreen "*Shocking Aspects of European Monetary Unifications*"

National Bureau of Economic Research, 1992 Working Paper 3949

- 15 M.Dabrowski *"The Economic & Monetary Union: its past, present & future"* ECON Monetary Dialogue 2019
- 16 N.Thygyesen *"From the European Monetary System to Economic & Monetary Union"*
Open Economies Review, 1990/1 pp.201-227
- 17 E.Drea *"Nobody told me we could do this: why the fiscal union is not the answer to European woes"*
European View (2016)15:315-324
- 18 M.Dzurinda *"The future of the Eurozone: a realistic approach"* *European View* (2017) 16:1-2
- 19 R.Eichengreen, R.Dalton *"Post Maastricht Blues: The transformation of Citizen Support for European Integration 1973-2004"* *Acta Politica* (2007)42:128-152
- 20 H.Geeroms *"Why Eurozone needs a Minister of Finance and Economic Reform"*
European View (2017)16:219-230
- 21 C. Hefeker *"Monetary Union or Currency Competition? Currency Arrangements for Monetary Stability in East and West"* *Constitutional Political Economy* (1995) 6:57-69
- 22 I.Maes-L.Quaglia *"Germany and Italy: Conflicting Policy Paradigms towards European Monetary Integration"*
Constitutional Political Economy (2006) 17:189-205
- 23 M. Cozar *"The only feasible fiscal union for the euro area"* *European Review* (2017)16:23-32
- 24 J.Matthes-A.lara *"On the future of the EMU: Is more fiscal integration indispensable?"*
European View (2017)16:3-22
- 25 J.P Nurvala *"The status quo is not an option: functional & existential weaknesses of the EMU"*
European View (2016)16:75-84
- 26 M.Peglis *"How can European political parties maximise their success in 2019 elections"*
European View (2015):21-30
- 27 J.Plasmas et al *"Analysis of a monetary union enlargement in the framework of linear-quadratic differential games"* *International Economic Policy* (2009) 6:135-156
- 28 M.Prezioso *"Geographical and Territorial Vision facing the Crisis"*
Journal of Global Policy Government (2013)2:27-44
- 29 F.Reho *"A new Europeanism before its too late "* *European View* (2017)16:85-91
- 30 H.Van Rompuy *"Lessons from a crisis: reflections on economic governance for Europe"*
European View (2010)9:133-139
- 31 P.Schmitter-Z.Lefkofridi *"Neo-Functionalism as a theory of Disintegration"*

Chinese Science Political Review(2016)1:1-29

- 32 I.Stefanec "How to ensure the survival of the monetary union" *European View* (2017)16:67-73
- 33 Matthes, H. "*The first stage of European Economic & Monetary Union*" *Intereconomics* (1990) 25: 176
- 34 Randzio-Plath "*Challenges on the way to stage three of European Monetary Union*" *Intereconomics*(1995) 30:180
- 35 H.Feldmann "*Economic and Political Risks of European Monetary Union*" *Intereconomics* (1997) 32: 107
- 36 M.Wohlgemuth "*Political Union and the legitimacy challenge*"*European View* (2017)16:57-65
- 37 Berger, H., Dell'Ariccia, G. & Obstfeld, M. *Revisiting the Economic Case for Fiscal Union in the Euro Area. IMF Econ Rev* 67, 657-683 (2019)
- 38 Dellepiane-Avellaneda, S., Hardiman, N., Pagoulatos, G. et al. *Pathways from the European Periphery: Lessons from the Political Economy of Development. St Comp Int Dev* 53, 239–260 (2018).
- 39 De Santis, R., Esposito, P. & Masi, E. *Structural determinants of potential output growth in Europe and the role of fiscal policy Int Econ Econ Policy* 16, 565–591 (2019)
- 40 Blesse, S., Havlik, A. & Heinemann, F. *Euro area reform preferences of Central and Eastern European economic experts. Empirica* (2020).
- 41 Freitag, S., Stosberg, J. *Steering the Unsteerable? Aggregate Fiscal Stance and Spillover Effects in the Euro Area Intereconomics* 53, 41–46 (2018)
- 42 Deskar-Škrbić, M., Kunovac, D. *Twentieth Anniversary of the Euro: Why are Some Countries Still Not Willing to Join? Economists' View. Comp Econ Stud* (2020).
- 43 Schmidt, V.A. *The future of differentiated integration: a 'soft-core,' multi-clustered Europe of overlapping policy communities. Comp Eur Polit* 17, 294–315 (2019).
- 44 Hou, J. *Revisiting the trade effects of the euro: data sources and various samples. Empir Econ* (2019)
- 45 Stournaras, Y. *Lessons from the Greek Crisis: Past, Present, Future. Atl Econ J* 47, 127–135 (2019)

